

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

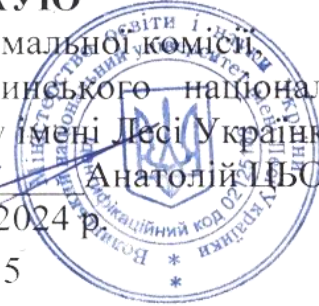
ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії,
ректор Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Анатолій ЦЬОСЬ

«09» квітня 2024 р.

Протокол № 5

**ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ІСПИТУ
ДЛЯ УЧАСТІ У КОНКУРСНОМУ ВІДБОРІ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
на основі раніше здобутих рівнів вищої освіти бакалавра (НРК 6),
магістра, освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста (НРК 7)
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 032 ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ**

**освітньо-професійна програма
ІСТОРІЯ, ЄВРОПЕЙСТИКА, АРХЕОЛОГІЯ**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма фахового іспиту передбачає перевірку набуття особою компетентностей та результатів навчання, що визначені стандартом вищої освіти зі спеціальності 032 Історія та археологія для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Фаховий іспит з історії та археології зі спеціальності 032 Історія та археологія (ОПП “Історія, європеїстика, археологія”) має на меті перевірку вмінь студентів самостійно аналізувати історичні і сучасні суспільні та соціальні явища. Вміти застосовувати набуті історичні знання, вміло користуватися усім арсеналом методів і методик наукових досліджень. Вступники мають продемонструвати здатність прогнозувати історичну перспективу, навички застосування одержаних знань при вирішенні професійних завдань, готовність жити в умовах наукового плюралізму, формувати культуру наукової дискусії, володіти педагогічною психологією та методикою.

Ці завдання відповідають кваліфікаційним вимогам до фахівця підготовленого відповідно до освітньо-професійної програми спеціальності 032 «Історія та археологія». Програму вступного випробування регламентує “Положення про організацію та проведення вступних випробувань у Волинському національному університеті імені Лесі Українки” від 28 січня 2022 р. (<https://vstup.vnu.edu.ua/vp-content/uploads/2022/02/Положення-про-організацію-та-проведення-вступних-випробувань.pdf>).

Вступне випробування з історії включає питання з курсів археології, історії України та всесвітньої історії. Формою проведення вступного фахового іспиту є тестові завдання, що оцінюються за шкалою від 0 до 200, причому мінімальний прохідним балом є 100 балів. Якщо вступник набрав менше, то він вважається таким, що не склав вступне випробування. База тестових завдань фахових випробувань можна ознайомитися <http://cit.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/bases/applicant/Test435.html>

Запропоновані завдання дозволяють перевірити наступні знання й уміння вступника: назвати історичні дати, хронологічні меж, періоди найважливіших подій і процесів, поняття, місця подій, обставини, учасників, результати подій; визначати хронологічні межі соціально-економічних і подітичних подій, їх послідовність та синхронність, встановлювати відповідність між явищами, процесами, подіями та періодами, епохами; характеризувати (визначати істотні характерні риси, складові, етапи, віхи) подій, явищ і процесів минулого, діяльність видатних історичних постатей; встановлювати причини та наслідки подій і явищ, оцінювати їх значення; давати визначення історичних понять й термінів, пояснювати їх і доречно вживати.

ТЕМАТИЧНИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ

Археологія

Кам'яний вік на території України (палеоліт, мезоліт, неоліт)

Ранній палеоліт України. Час і шляхи її заселення найдавнішою людиною. Ознаки штучного розколювання каменю. Пізній палеоліт України. Проблеми палеолітичного господарства і мистецтва. Голоцен. Археологічні пам'ятки та культури раннього мезоліту України. Пам'ятки пізнього мезоліту. Господарство доби мезоліту України. Балтійсько-поліська та надчорноморська зони мезоліту. Визначення складових поняття “неолітичної революції”. Археологічні культури неоліту України.

Література:

1. Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья (каменный век) / АН УССР, Ин-т обществ. Наук АН УССР; Р. Т. Грибович, Л. Г. Мацкевой, Н. А. Пелещишин.; редкол. А. П. Черныш (отв. ред.) и др. Киев: Наук. думка, 1987. 132 с.
2. Археологія України: Курс лекцій: навч. посібник / Л. Л. Залізняка, О. П. Моця, В. М. Зубар та ін.; за ред. Л. Л. Залізняка. Київ: Либідь, 2005. 504 с.
3. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України: підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч.

- закл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 479 с.
4. Відейко М. Ю. Археологія в Інтернеті: Довідник / НАН України, Ін-т археології України. Київ, 2001. 123 с.
 5. Давня історія України. В 3 томах / голова ред. кол. П. П. Толочко. Т. 1: Первісне суспільство. Київ: Наукова думка, 1997. 560 с.
 6. Даниленко В. Н. Неолит України. Київ: Наукова думка, 1969. 257 с.
 7. Залізник Л. Археологія України. Сучасний стан і перспективи (суб'єктивне враження про об'єктивний стан). *Археологія і давня історія України*. 2019. № 4 (33). С. 388-395.
 8. Залізник Л. Первісна історія України. Київ: Вища школа, 1999. 264 с.
 9. Кучинко М. М., Кучинко З. М., Златогорський О. Є. Історія культури Волині давнього та середньовічного часу: навч. посіб. Луцьк: Волинські старожитності, 2012. 225 с.
 10. Охріменко Г. В. Волинська неолітична культура / Полісько-Волин. народознав. центр Ін-ту народознав. НАН України. Луцьк: Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2001.
 11. Сапожников І. В. Проблеми хронології і культурної періодизації мезоліту і неоліту Північно-Західного Причорномор'я. Старожитності степового Причорномор'я і Криму. Т. XII. Запоріжжя, 2005. С. 14-27.
 12. Степанчук В. Н. Нижний и средний палеолит Украин = Lower and middle Palaeolithic of Ukraine / НАН України, Ін-т археології. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 463 с.
 13. Товкайло М. Т. Неоліт степового Побужжя. *Кам'яна доба України*. Київ, 2005. Вип. 6. 165 с.
 14. Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Т. Археологія та стародавня історія України: курс лекцій: навч. посіб. Київ: Либідь, 1992. 375 с.
 15. Whittle A. Europe in the Neolithic. Cambridge, 1985. 443 p.

Археологічні культури епохи міді

Поняття “мідний вік”. Первинна металургія міді. Поняття металургійної провінції. Значення метадів у подальшому розвитку людства. Загальні риси розвитку культур енеоліту на території України. Найраніші свідчення обробки міді. Пам'ятка Чатал-Гуюк. Трипільська культура і проблеми етнічної належності її носіїв. Історія досліджень пам'яток Кукутені-Трипілля в Україні, Румунії, Молдові. Періодизація археологічної культури Трипілля-Кукутені. Керамічні вироби Трипілля – технології виготовлення, асортимент, декорування. Енеолітичне населення західного регіону України. Мідний вік Лівобережжя і Степу. Середньостогівська археологічна культура. Господарство епохи енеоліту. Мегалітична культура Волині.

Література:

1. Археология Украинской ССР: в 3 т. Київ: Наукова думка, 1985. Т. 1: Первобытная археология. 564 с.
2. Археологія (для студентів спеціальності “Істоія”): навч.-метод. посібник / Автор – упорядник І. Б. Скакальська. Перевид., доп. й умочн. Кременець, 2020. 120 с.
3. Відейко М. Ю. Трипільська археологічна культура в Україні / Київський обласний археологічний музей в с. Трипілля. Київ: Академперіодика, 2005. 32 с.
4. Даниленко В. Н. Энеолит Украины: Этноисторическое исследование. Киев: Наукова думка, 1974. 176 с.
5. Залізник Л. Л. Стародавня історія України / [рец.: В. І. Клочко, В. В. Отрощенко ; ред. О. Петренко]. Вид. 2-ге, доповн. [Київ]: Темпора, 2019. 639 с.
6. Кучинко М. М. Нариси стародавньої і середньовічної історії Волині. Луцьк: Надстир'я, 1994. 206 с.
7. Овчинников Е. В. Трипільська культура Канівського Подніпров'я (етапи В II – С I) / відп. ред. О. Г. Корвін-Піотровський; НАН України, Ін-т археології. Київ: Олег Філюк, 2014. 405 с.
8. Рижов С. М., Шумова В. О. Трипільська культура та її місце серед енеолітичних культур

Південно-Східної Європи. *Magisterium*. 2005. Вип. 20. Археологічні студії. С. 31–35.

9. Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Т. Археологія та стародавня історія України: курс лекцій: навч. посіб. Київ: Либідь, 1992. 375 с.

Бронзовий вік України

Загальна характеристика епохи. Клімат (степ, лісостеп, лісова зона). Металургія доби бронзи. Періодизація епохи бронзи. Культури бронзового віку на теренах України: степової (ямна, катакомбна, зрубна), поліської (кулястих амфор, культура шнурової кераміки, східнотшинецька) частин. Культури Північного Причорномор'я, Приазов'я. Культури бронзового віку Закарпаття. Світоглядні уявлення населення доби бронзи за археологічними даними (мистецтво, культові споруди, поховальні пам'ятки). Передскіфський період. Кіммерійці. Поховальні звичаї, матеріальна культура (предмети озброєння й кінського спорядження, прикраси, кераміка тощо). Господарство та побут. Мистецтво кімерійської доби. Чорноліська культура. Лужицька та висоцька культури. Скіфія. Види пам'яток.

Античні міста-держави Північного Причорномор'я. Початок планомірних археологічних розкопок Ольвії Б. В. Фармаковським. Внесок у дослідження Ольвії С. Д. Крижицького. Дослідження забудови навколо центральної міської площі. Священні ділянки. Розкопки храмів. Житла й господарські будівлі міських жителів. Матеріальна культура. Свідчення археологічних джерел про розвиток ремесла й торгівлі. Епіграфічні пам'ятки. Знахідки, пов'язані з релігійними віруваннями населення.

Література:

1. Археологія Прикарпаття, Волини и Закарпаття (энеолит, бронза, раннее железо) / Л. И. Крушельницкая, Ю. Н. Малеев, И. К. Свешников и др.; АН УССР, Ин-т обществ. наук. Київ: Наукова думка, 1990.
2. Березанская С. С. Северная Украина в эпоху бронзы. Киев, 1982. 212 с.
3. Березанська С.С. Бронзовий вік на Україні: наук. вид. Київ: б. в., 1964. 69 с.
4. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України: підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 479 с.
5. Зубар В. М., Ліньова Е. А., Сон Н. А. Античний світ Північного Причорномор'я: нариси історичного та соціально-економічного розвитку: навч. посіб. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 1999. 320 с.
6. Охріменко Г. В. Культурно-історичні процеси за доби бронзи на Західній Волині. *Археологічні дослідження Львівського університету*. 2010. Вип. 13. С. 137–147.
7. Свешніков І. К. Історія населення Передкарпаття, Поділля, Волині в кінці III – початку II тис. до н.е. / АН УРСР, Ін-т сусп. наук. Київ: Наукова думка, 1974. 208 с.
8. Сніжко І. А. Культура бронзового та раннього залізного віку: конспект лекції. Харків: УкрДАЗТ, 2014. 26 с.
9. Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Т. Археологія та стародавня історія України: курс лекцій: навч. посіб. Київ: Либідь, 1992. 375 с.

Ранні слов'яни на території України за археологічними джерелами

Зарубинецька культура. Черняхівська культура. Пам'ятки Київської культури. Слов'янська етнічна спільність в середині I тис. н.е. Празька (корчацька) та Пеньківська культура. Внесок археологів С. С. Гамченка, Ю. В. Кухаренка, Д. Т. Березовця, В. Д. Барана, О. П. Приходнюка. Археологічні культури східних слов'ян VIII – IX ст. Ареали поширення. Соціально-економічний розвиток та духовна культура.

Література:

1. Археологія УРСР. В 3 т. Київ, 1975. Т. 3.
2. Ауліх В. В. Зимнівське городище – слов'янська пам'ятка VI-VII ст. н. е. в Західній Волині / АН УРСР, Ін-т сусп. наук. Київ: Наукова думка, 1972. 124 с.
3. Абашина Н., Козак Д., Синиця Є., Терпиловський Р. Давні слов'яни. Археологія та історія: навч. посібн. Київ: Стародавній Світ, 2012. 364 с.

4. Баран В. Д. Черняхівська культура: за матеріалами Верхнього Дністра і Західного Бугу. Київ: Наукова думка, 1981. 264 с.
5. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України: підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 479 с.
6. Кучинко М. М. Нариси стародавньої і середньовічної історії Волині. Луцьк: Надстир'я, 1994. 206 с.
7. Максимов Е. В. Зарубинецкая культура на территории УССР. Київ: Наукова думка, 1982. 182 с.
8. Милян Т. Вивчення пам'яток ранньослов'янського періоду вченими Львівського університету. *Археологічні дослідження Львівського університету*. 2005. Вип. 8. С. 122–132.
9. Пастернак Я. Ранні слов'яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях. Нью-Йорк – Торонто – Париж – Мюнхен, 1975. 150 с. (Записки НТШ імені Шевченка, т. 189).
10. Петраускас О. В. Черняхівська культура та гуни (за матеріалами археологічних пам'яток України). *Археологія*. 2021. № 2. С. 15–32.
11. Приходнюк О. М. Археологічні пам'ятки Середнього Подніпров'я VI–XI ст. / АН УРСР, Ін-т археології. Київ: Наукова думка, 1980. 152 с.
12. Терпиловський Р. В. Ранні славяне Подесення III–V вв. Киев: Наукова думка, 1984. 125 с.
13. Циндровська Л. О. Пізньозарубинецькі пам'ятки на території України. *Археологія*. 2000. № 1. С. 143–146.

Археологія давньої України-Руси

Загальна характеристика давньоруського періоду. Генеза українського етносу. Протодержавні утворення. Особливості соціально-економічного розвитку давньоруських міст. Загальна характеристика археологічних пам'яток часів киеворуської держави. Археологічні дослідження культурних нашарувань й споруд X–XIII ст. у містах Києві, Чернігові, Переяславі, Володимирі, Галичі. Розкопки “малих міст” Білгорода, Воїня, Родня, Любеча, Дорогобужа, Звенигорода та ін. Давньоруські селища. Городища. Характеристика поселень і житлових будівель. Ґрунтові могильники і поховальний обряд населення України давньоруського часу. Керамічний посуд, знаряддя праці, зброя, прикраси.

Література:

1. Абашина Н. С., Козак Д. Н., Синиця Є. В., Терпиловський Р. В. Давні слов'яни. Археологія та історія: навч. посібник. Київ: «Стародавній Світ», 2012. 366 с.
2. Археологія Прикарпаття, Волини и Закарпаття (энеолит, бронза, раннее железо) / Л. И. Крушельницкая, Ю. Н. Малеев, И. К. Свешников и др.; АН УССР, Ин-т обществ. наук. Київ: Наукова думка, 1990.
3. Археологічні пам'ятки Волинської області (матеріали до «Зводу пам'яток історії та культури України. Волинська область») / упоряд.: Кучинко М. М., Охріменко Г. В., Златогорський О. Є. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 710 с.
4. Археологія УРСР. В 3 т. Київ, 1975. Т.3.
5. Довженко В. Й. Землеробство Древньої Русі до середини XIII ст. / відп. ред. А. Т. Брайчевська; АН УРСР, Ін-т археології. Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. 270 с.
6. Залізник Л. Л. Стародана історія України. Київ: Темпора, 2019.
7. Кучинко М. М. Історико-культурний розвиток Західного Побужжя в IX – XIV ст. Луцьк: Надстир'я, 1993. 159 с.
8. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства: навч. посіб. Київ: Глобус, 1996. 222 с.
9. Слов'яни і Русь: археологія та історія: зб. праць на пошану дійсного члена НАН України Петра Петровича Толочка з нагоди його 75-річчя / НАН України, Ін-т

- археології. Київ: Стародавній Світ, 2013. 356 с.
- Словник археологічних термінів (за матеріалами України) / НАН України, Центр пам'яткознавства, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури; упоряд. О. Титова. Київ, 1996. 85 с. (Бібліотечка "Пам'ятки археології"; вип. 3).
 - Терський С. В. Археологія України (середньовічна доба): навч. посіб. Львів: Нац. ун-т "Львівська політехніка", 2017. 258 с.
 - Толочко П. П. Київська Русь. Київ: Абрис, 1996. 360 с.
 - Толочко П. П. Київ і Русь. Вибрані твори 1998-2008 рр. Київ: Академперіодика, 2008.
 - Томенчук Б. Археологія городищ Галицької землі. Галицько-Буковинське Прикарпаття: Матеріали археологічних досліджень 1976-2006 рр. / Ін-т археології НАНУ, Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, Інститут історії, етнології, археології Карпат. Івано-Франківськ, 2008. 695 с.

Археологія козацької доби

Основні види археологічних пам'яток козацької доби: поселення (села, хутори, зимівники, міста, замки), Січі, могильники, місця визначних битв. Археологічні дослідження культурних нашарувань і споруд XV–XVIII ст. у містах Києві, Черкасах, Кам'янці-Подільському, Луцьку, Острозі та інших. Основні категорії знахідок: знаряддя праці, предмети побуту, прикраси, зброя, спорядження воїна й верхового коня. Свідчення археологічних джерел про розвиток ремесла й торгівлі.

Оборонні споруди козацької доби в Україні: фортеці, замки, Запорізькі Січі. Фортеця в Кам'янці-Подільському. Монастир-фортеця в Межирічі поблизу Острога. Муровані замки в Меджибожі, Старокостянтинові, Бережанах, Збаражі, Острозі, Дубно, Клевані. Археологічні дослідження Запорозьких Січей.

Археологічні дослідження місць визначних битв на прикладі розкопок на полі Берестецької битви під керівництвом І. К. Свешнікова. Загальна характеристика пам'ятки. Історія досліджень. Поле Берестецької битви – комплексна пам'ятка (історії, архітектура, археології). Основні підсумки археологічних досліджень. Експонування знахідок з поля Берестецької битви в музеях.

Література:

- Археологія доби українського козацтва XVI–XVIII ст.: навч. посібник / М-во освіти України; Ін-т змісту і методів навчання, Нац. ун-т імені Тараса Шевченка; Д. Я. Телегін, І. С. Винокур, О. М. Титова та ін. Київ, 1997. 336 с.
- Візитів Ю. М. Пам'ятки археології доби козащини як місце травматичної пам'яті українського народу. *Культурологічний альманах*. 2022. Вип. 3. С. 44–52.
- Златогорський О., Баюк В., Вашета М. Археологічні дослідження пам'яток козацької доби на Волині (за матеріалами робіт ДП "Волинські старожитності").
- Ковальова І. Ф. Археологічні джерела у дослідженнях побуту мешканців козацької Самари – Новобогородицької фортеці. *Історія та культура Придніпров'я: невідомі та маловідомі сторінки*: науковий щорічник. Вип. 10. Дніпропетровськ: Видавництво НГУ, 2013. С. 4–12.
- Моця О. П. Археологія козацької доби в Україні. *Археологія*. 2017. № 3. С. 55–65.
- Пилипів Л. Поле Берестецької битви в археологічних дослідженнях. *Заповідна Хортиця*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. "Історія запорозького козацтва в пам'ятках та музейні практики". Запоріжжя: A&V Art Group, 2010.

Методика археологічних досліджень

Етапи археологічного дослідження – польовий, камерально-лабораторний, кабінетний. Методи дослідження, які використовують археологи на кожному з етапів.

Завдання розвідок і підготовка до них. Використання писемних джерел, топографічних карт, аерофотозйомки. Огляд місцевості, виявлення археологічних пам'яток. Виготовлення плану й опису археологічної пам'ятки. Документація розвідок.

Дослідження культурного шару і об'єкти. Культурний шар як специфічний об'єкт досліджень на поселеннях і городищах. Вибір місця для археологічного розкопу, поділ його на квадрати, фіксація глибин у розкопі. Особливості розкопок городищ. Археологічна стратиграфія. Стратиграфічні яруси. Виявлення об'єктів. Відносне датування знахідок і об'єктів. Відкриті та закриті археологічні комплекси. Реєстрація споруд і облік знахідок. Польова документація: щоденник, інвентарний опис, креслення, світлини. Коло питань, які вивчають за матеріалами, здобутими в ході розкопок поселень.

Розкопки поховань. Виявлення плям могильних ям, речей і споруд. Відкриття могильних ям. Фіксація трупоспалення. Різновиди прийомів розкопок курганів. Обмір кургану. Розкопки насипу і рівчака. Випускні поховання. Коло питань, які вивчають за матеріалами, здобутими в ході розкопок поховань.

Систематизація, класифікація і типологія знахідок. Використання математичних методів. Статистичний метод. Картографічний і планіграфічний метод.

Література:

1. Забавін В. О., Небрат С. Г. Методика польових досліджень пам'яток археології Північно-Східного Приазов'я: навч.-метод. посібник для студ. спеціальності 032 "Історія та археологія". Маріуполь: МДУ, 2021. 240 с.
2. Козак О. Д., Потехіна І. Д., Слободян Т. К., Гупало В. Д. Методичні рекомендації з польової антропології. Львів: НДЦ "Рятівна археологічна служба ІН НАН України, 2019. 108 с. (Серія АрхіМет)
3. Мінжулін О. Реставрація творів з металу: Підручник для студентів ВНЗ. Київ: Спалах, 1998.
4. Радченко Г. С. Навіщо потрібні ГІС-дослідження та як їх застосовувати. *Археологія*. 2019. № 4. С. 114–125.
5. Сегеда С. П. Методика збирання та транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок. *Археологічні дослідження в Україні 1997–1998 рр.* Київ, 1998. С. 189–190.
6. Слободян Т. І. Можливості дослідження тілопальних поховань: біоархеологічні студії. *Археологія*. 2018. № 2. С. 127–139.
7. Теорія та практика археологічних досліджень. Київ: "Наукова думка", 1994.
8. Coles J. M. *Experimental Archeology*. London et al: Academic Press, 1979.

Історія України

Стародавнє населення України у ранньозалізну добу

Кіммерійці. Скіфи: розселення, заняття та побут. Основні етапи історичного розвитку Скіфії. Сармати на території сучасної України. Осіле землеробське населення українського Лісостепу та Полісся. Характерні риси релігії та мистецтва. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Найдавніші міста-держави. Боспорське царство. Населення. Господарське життя. Політичний устрій і духовне життя. Римський період в історії Північного Причорномор'я. Германські племена на українських теренах. Велике переселення народів (IV–VI ст.). Гуни. Авари.

Література

1. Бессонова С. С. Деякі закономірності розміщення пам'яток скіфського часу в українському Лівобережному Лісостепу. *Археологія*. 2000. № 2. С. 116–131.
2. Василенко Г. К. Велика Скіфія. Київ: Знання, 1991. 48 с.
3. Граков Б. М. Скіфи / АН УРСР, Ін-т археології. Київ: Вид-во АН УРСР, 1947. 95 с.
4. Грицюк В. Скіфія: воєнно-географічний аналіз. *Історико-географічні дослідження в Україні*. 2006. № 9. С. 211–242.
5. Грицюк В. М. Воєнні походи скіфів до Передньої Азії. *Воєнна історія*. 2003. № 1. С. 35–44.
6. Дзиговський О. М. Історія сарматів Карпато-Дніпровського регіону: автореф. дис. ... доктора іст. наук: 07. 00. 02 / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2003.
7. Кіндратенко А. М. Матеріали до історії Скитії-України IV–V століть. Походження та дії гунів. Кн. 1: Гуни в описі Амміана Марцеліна та в повідомленнях інших письменників. Харків: Просвіта, 2002. 84 с.
8. Мозолевський Б. М. Етнічна географія Скіфії / НАН України, Ін-т археології; наук. ред. і передм. С. А. Скорий. Київ: Корвін-Прес, 2005. 101 с.
9. Мурзин В. Ю. Происхождение скифов: основные этапы формирования скифского этноса. Киев: Наукова думка, 1990.
10. Мурзин В. Ю. Про північні межі Геродотової Скіфії. *Археологія*. 2013. № 2. С. 29–33.
11. Симоненко О. В. Сармати Північного Причорномор'я. Хронологія, періодизація та етно-політична історія: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07. 00. 04 / НАН України, Ін-т археології. Київ, 1999. 35 с.

Давні слов'яни на території України

Історичні джерела про походження та основні етапи етногенезу давніх слов'ян. Пліній Старший, Тацит, Птоломей, Прокопій Кесарійський, Йордан, Маврикій Стратег. Особливості формування автохтонної й міграційної теорії походження слов'ян. Проблема прабатьківщини слов'ян. Дунайська, вісло-одерська та інші теорії походження слов'ян. Велике переселення народів й зміна етнічної мапи Європи. Суспільна організація, господарство та побут давніх слов'ян. Стосунки слов'ян із сусідніми народами. Розселення слов'янських племен на території України. Протодержавні об'єднання слов'ян на теренах України.

Література:

1. Баран В. Д. Давні слов'яни. Київ: Альтернативи, 1998. Т. 3. 335 с. (“Україна крізь віки”).
2. Давні слов'яни. Археологія та історія: навч. посіб. / Н. С. Абашина та ін.; НАН України, Ін-т археол., Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Стародавній Світ, 2012. 364 с.
3. Ідзьо В. Ранньослов'янське суспільство. Ранньослов'янська державність. Зародження і становлення християнства на території України. Львів: Вид-во Університету “Львівський Ставропігон”, 2015. 250 с.

4. Мартинюк О. Етногенез східних слов'ян у західнополісько-волинському регіоні (Західне Полісся і Західна Волинь). *Український історичний збірник*. 2015. Вип. 18. С. 17–26.
5. Павленко Ю. В. Передісторія давніх русів у світовому контексті / Ін-т гуманітарний досліджень Укр. акад. наук. нац. прогресу. Київ: Фенікс, 1994. 398, [2] с. + 16 с. фото.
6. Паламарчук Н. І., Ігнатова Л. Р. Протодержавні об'єднання слов'ян на терені сучасної України. *Сторінки історії*: зб. наук. пр. 2010. Вип. 31. С. 5–13.
7. Петров В. П. Походження слов'ян. Київ, 1991.
8. Сегеда С. Походження та рання етнічна історія слов'ян. *Народна творчість та етнографія*. 2008. № 6. С. 24-31.
9. Терлецький Л. Етногенез українського народу. Львів: Інтеллект-Бізнес, 2007.
10. Щодра О. Етногенез і велике розселення слов'ян у світлі джерел та історичних інтерпретацій. *Проблеми слов'янознавства*. 2016. Вип. 65. С. 9–27.
11. Godłowski K. Pierwotne siedziby Słowian: wybór pism / pod red. Michała Parczewskiego; Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków, 2000. 436, [4] s.
12. Shevelov G. A Prehistory of Slavic. New York, 1965.

Виникнення держави у східних слов'ян та основні етапи її історичного розвитку

Історичні передумови виникнення держави у східних слов'ян. Теорії та гіпотези зародження державності у східних слов'ян. Сутність норманської теорії та її опоненти (антинорманська). Торговельна гіпотеза. Хозарська гіпотеза та її оцінки в історичній літературі. Теорія кельтського походження Київської Русі. Основні етапи розвитку державності. Давньоруська держава за перших князів (Олега, Ігоря, Ольги та Святослава). Політичний, соціально-економічний та культурний розвиток Києво-Руської держави за Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Основні тенденції розвитку Київської Русі у 1054-1113 рр. Володимир Мономах, його внутрішня та зовнішня політика. Київська Русь у другій половині 20-х – на початку 30-х рр. XII ст.

Література:

1. Гавриленко О. А., Колесніков С. Д., Логвиненко І. А. Київська Русь: політико-правовий нарис. Харків: УніВС, 1999.
2. Іванченко Р. П. Київська Русь: початки Української держави: посібник з історії. Київ: Просвіта, 1995. 96 с.
3. Карасевич А. О., Лисенко Л. Г. Київська Русь: історія політичної думки та її джерела: навч. посіб. / Уманський держ. пед. ун-т ім. павла Тичини. Київ: Науковий світ, 2002. 215 с.
4. Коновалов М. А. Конспект лекції «Київська Русь» з дисципліни «Історія України»: для студ. усіх спец. денної та заоч. форм навч. / Український держ. ун-т харчових технологій. Київ: б. в., 1995. 39 с.
5. Крип'якевич І. П. Київська Русь: монографія / упоряд., передм. І. М. Мороз; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Київський університет, 2017. 95 с.
6. Левицька Н. М. Київська Русь та її місце у світовій історії: конспект лекцій з дисципліни “Історія України” для студ. усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання. Київ: НУХТ, 2005. 24 с.
7. Марченко М. І. Київська Русь у боротьбі з кочовиками до монгольської навали: монографія. Київ: Промінь, 2012. 190, XVI с.
8. Моця О. П., Ричка В. М. Київська Русь: від язичництва до християнства: навч. посібник / Міжнародний фонд «Відродження». Київ: Глобус, 1996. 224 с. (Програма «Трансформація гуманітарної освіти в Україні»).
9. Raffensperger Ch. Ties of Kinship: Genealogy and Dynastic Marriage in Kyivan Rus / Ukrainian research Institute Harvard University. Cambridge: Harvard University Press, 2016. 407 p. (Harvard series in Ukrainian studies).

Трансформація державно-політичного устрою Київської держави та основні тенденції її політичного та соціально-економічного розвитку у період роздробленості

Третій період історії Києворуської держави. Причини ослаблення влади київських князів і роздробленості Київської держави. Зростання політичної і економічної могутності місцевих центрів. Основні тенденції розвитку Київського, Чернігово-Сіверського, Переяславського, Галицького та Волинського князівств. Боротьба за Київ у середині XII ст. Русь і половці у період роздробленості. Завоювання руських князівств монголо-татарами.

Література:

1. Бодрухін В. Феодальна роздробленість і еволюція державності (XII–XIII ст.). *Пам'ять століть*. 2000. № 4. С. 26–30.
2. Кальницька Н. Боротьба чернігово-сіверських князів за Київ у добу феодальної роздробленості. *Сіверянський літопис*. 2009. № 5. С. 3–10.
3. Котляр М. Ф. Феномен удільної роздробленості Русі (повернення до проблеми). *Український історичний журнал*. 2013. № 2. С. 24–37.
4. Котляр М. Ф. Як і чому настала удільна роздробленість на Русі (XII – XIII ст.) / НАН України, Ін-т історії України. Київ, 1998. 108 с.
5. Орленко В., Орленко Л. Розвиток торгівлі на Русі у період феодальної роздробленості (XII – XIV ст.). *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 2. С. 120–135.
6. Федака С. Д. Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII століття) / Ужгородський держ. ун-т. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2000. 340 с.
7. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Вид. 3-тє, перероб. та розшир. Київ: Критика, 2006. 584 с.

Культура Київської Русі

Традиціонізм і спадковість розвитку культури Русі. Феномен злету культури, вплив традицій навколишнього етнокультурного простору. Скандинавські, візантійські, золотоординські культурні впливи. Розвиток писемності, в до- та християнську епохи (руни, “Софійська азбука”, кириличне письмо). Берестяні грамоти і графіті. Формування державно-церковної системи освіти, зародження приватних шкіл, книгописання. Літописання в Київській Русі, провідні центри літописання, створення літописних зводів, “Літопис Руський”. Агіографічна, філософсько-публіцистична та художня література. Усна народна творчість. Розвиток архітектури, живопису, різьблення, майоліка, музики й театру.

Література:

1. Береза Р. Мистецька слава України: у пошуках євшан-зілля. Львів, 2021. 544 с.
2. Блек Дж. Історія світу від найдавніших часів до сьогодення / пер. з англ. О.Буйвола. Харків: Віват, 2021. 256 с.
3. Дарморіз О. В. Міфологія: навч. посіб. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. 247 с.
4. Історія української культури: від стародавніх часів до XIX століття: ілюстрована хрестоматія: в 3 ч. Ч. 1. / за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. Київ: Ліра-К, 2020. 319, [1] с.
5. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посіб. / ред. А. В. Яртись, В. П. Мельник. Львів: Світ, 2005. 568 с.
6. Павлова О., Мельничук Т. Історія української культури. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 319 с.
7. Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М., Дабло Л. Г. Історія української культури: курс лекцій для студентів усіх спец. ОС “Бакалавр” ден. та заоч. форм навчання / за заг. ред. Ю. С. Сабадаш; МОН України, Маріупольський держ. ун-т, іст. ф-т, кафедра культурології та інформаційної діяльності. Київ: Ліра-К, 2021. 229, [1] с.
8. Солонська Н. Г. Книжна культура Київської Русі та Бібліотека Ярослава Мудрого в контексті наукових поглядів Михайла Грушевського (на матеріалах фондів Інституту рукописів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). *Культура народів Причорномор'я*. 2007 №100. Т. 2. С. 37–44.

Галицько-Волинська держава у часи правління Данила Галицького

Королівство Руське (Галицько-Волинське) у XIII – середині XIV ст. Боротьба Данила Романовича за владу у Галицько-Волинському князівстві та його утвердження на князівському престолі. Внутрішня політика Данила Галицького. Основні напрями зовнішньої політики. Коронація Данила Романовича. Боротьба за визволення галицько-волинських земель з-під монголо-татарського іга. Галицько-Волинський літопис.

Література:

1. Войтович Л. В. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль / НАН України, Ін-т українознавства імені І. П. Крип'якевича. Львів, 2000. 649 с.
2. Волощук М. М. Галицькі князі та знать у відносинах із Литвою XII–XIV ст. *Український історичний журнал*. 2018. № 4. С. 4–19.
3. Головка О. Б. Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі. Львів, 2008.
4. Грицак П. Галицько-Волинська держава. Нью-Йорк, 1958.
5. Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь / за заг. ред. В.Смоля; НАН України, Ін-т археології, Ін-т історії України. Київ: Альтернативи, 1998. 336 с. (Україна крізь віки. Т. 5).
6. Крип'якевич І. П. Галицько-Волинське князівство. Вид. 2. Львів, 1999.
7. Політичні портрети Галицько-Волинської держави: навч. посіб. / упоряд. А. О. Карасевич, К. М. Левківський, В. В. Сокирська. Умань: ПП Жовтий О. О., 2011. 639 с.
8. Рудий В. Галицька земля XI – XIV ст. в українській історіографії. *Археологічні дослідження Львівського університету*. 2006. Вип. 9. С. 157-178.

Українські землі під владою Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського та інших держав

Державно-правовий лад і суспільство Литви. Литовська експансія та приєднання українських земель. Литовсько-Руська держава. Вплив культури руських земель на Литву. Державне зближення ВКЛ та Польського королівства. Кревська унія (1385 р.). Островська угода 1392 р. Становлення політико-адміністративного устрою та управління в Україні. Зміцнення Великого князівства Литовського за князювання Вітовта. Ліквідація удільних князівств. Литовські Статути (1529, 1566 і 1588 рр.).

Література:

1. Василенко В. Політична історія Великого князівства Литовського (до 1569 р.) в східнослов'янських історіографіях XIX – першої третини XX ст.: монографія. Дніпро: Національний гірничий університет, 2006.
2. Куций І. Велике князівство Литовське в українській науково-історичній думці Галичини XIX ст.: проблема континуїтету «руської» національно-державницької традиції. *Україна соборна*. Київ, 2006. Вип. 4. Т. 2. С. 43-51.
3. Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій / пер. з литовської Петра Білінський. Київ: Критика, 2016. 440 с.
4. Тараненко М. Г., Тараненко М. М. До питання правової оцінки входження і становища українських земель у складі Великого князівства Литовського. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2021. Вип. 4 (52). С. 74-82.
5. Троневиц П. Великий князь Дмитрій-Любарт і його сучасники: історико-краєзнавчий нарис. Луцьк: Твердиня, 2011. 192 с. (Серія «Пантеон»).
6. Чорна К. П. Литовсько-руська держава: особливості управління землями Русі-України. *Теорія та історія державного управління*. 2018. Вип. 4. С. 24-29.
7. Realne i wyobrażane granice i rubieże Wielkiego Księstwa Litewskiego / red. Dorota Michaluk, Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka, Archiwum Głównie Akt Dawnych. Ciechanowiec, Warszawa, 2021.

Соціально-економічний розвиток України наприкінці XIV – першій половині XVII ст.

Стан сільського господарства. Зростання феодального землеволодіння. Фільваркова система господарства. Категорії селянського населення. Посилення феодально-кріпосницького гноблення (форми феодальної ренти, закріпачення селян і зростання визиску їх). Волочна міра (1557 р.). Ремесла і промили. Цехи. Міста. Магдебурзьке право. Соціальна структура міського населення. Внутрішня і зовнішня торгівля. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовський Статут 1588 р.

Література:

1. Андрейцев В. І. Магдебурзьке право: соціально-правові витoki та особливості застосування на землях України. *Університетські наукові записки*. 2018. № 65. С. 17-25.
2. Гурбик А. Аграрна реформа в Україні XVI ст. / НАН України, Ін-т історії України. Київ, 1997. 64 с.
3. Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах (кінець XVI – перша половина XVII ст.) / Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка, Центр українознавства філософського факультету. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2008.
4. Однороженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього модерну: структура і влада. Київ: Темпора, 2011. 422 с.
5. Резніков А. В. Магдебурзьке право: українські варіації на тему європейських традицій (історико-правовий нарис). Луганськ: РВВС ЛДУВС, 2006. 208 с.
6. Статути Великого князівства Литовського. У 3 т. / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002.
7. Яремчук А. Фільваркові господарства східних регіонів Речі Посполитої в другій половині XVI – першій половині XVII ст.

Люблінська унія 1569 р.

Загарбання шляхетською Польщею Київщини, Волині, Брацлавщини. Українські землі після Люблінської унії. Річ Посполита. Погляди українських та польських істориків на унійний акт 1569 р. Його наслідки та значення в історичній ретроспективі.

Література:

1. Білоус Н. О. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії). *Український історичний журнал*. 2010. № 1. С. 65-83.
2. Горобець В. Україна: Люблінська унія та народження нової вітчизни. Київ: Кріон, 2009. 204 с.
3. Діптан І. Люблінська унія 1569 року: візія Михайла Грушевського. *Історична пам'ять*. 2019. № 2 (41). С.19-32.
4. Сініцькій А. Ц. Вплив Люблінської унії 1569 р. на інкорпорацію політичною системою Польщі української князівсько-шляхетської еліти. *Гілея*. 2017. Вип. 119.
5. Шама О. І. Польсько-литовська унія та інкорпорація українських земель до Королівства Польського на Люблінському сеймі 1569 року: дис. ... канд. іст. наук: 07. 00. 01 / НАН України, Ін-т історії України. Київ, 1996. 233 с.
6. Яковенко Н. Здобутки і втрати Люблінської унії. *Київська старовина*. 1993. № 3. С. 77-85.
7. Budelewski D. Unia Lubelska a jej funkcjonowanie do końca XVIII wieku. Ostrołęka: Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. Adama Chetnika, 2017.
8. Hud B. Od Unii Lubelskiej do umowy warszawskiej: trzy eseje o historii polsko-ukraińskiej. Warszawa: Pracownia Wydawnicza Andrzej Zabrowarny, 2022.
9. Unia Lubelska z 1569 roku: z tradycji unifikacyjnych I Rzeczypospolitej / red. Romasz Kempa, Krzysztof Mikulski. Toruń, 2011.
10. Unia Lubelska (1569): dziedzictwo wielu narodów / red. Andrzej Gil. Lublin: Towarzystwo Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, 2010.
11. Unia Lubelska i jej tradycja / red. Ryszard Szczygieł. Lublin: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego, 2020.

Виникнення козацтва. Запорозька Січ та її роль в історії України

Теорії походження козацтва. Територія, умови і джерела формування козацтва. Дискусійні питання історії українського козацтва. Соціальна нерівність у середовищі козацтва. Заснування Запорізької Січі та її устрій. Символіка. Воєнне мистецтво козацтва. Зв'язки запорізького та донського козацтва. Боротьба козацтва проти турецько-татарської агресії. Утворення реєстрового козацтва. заняття і побут козаків. Культурне життя на Запорізькій Січі (освіта, релігія, архів Коша Запорізької Січі). П. Сагайдачний.

Література:

1. Брехуненко В. Козаки на степовому кордоні Європи / НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2011.
2. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ, 1994. 540 с.
3. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Історія козацтва. Держава – військо – битви. Київ: Арій, 2011.
4. Українське козацтво. Мала енциклопедія. Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. 568 с.
5. Фігурний Ю. С. Історичні витоки військової культури українського козацтва. Київ, 1999. 124 с.
6. Щербак В. О. Формування козацького стану в Україні (друга половина XV – середини XVII ст.). Київ, 1997.
7. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. У 3 т. Львів: Світ, 1990.

Визвольна війна в Україні середини XVII ст. (Хмельниччина 1648-1657 рр.)

Передумови, причини та характер «Великого повстання». Зиновій Богдан Хмельницький: нові штрихи до політичного портрету. Перші перемоги: від Жовтих Вод до Замостя. Збаразько-Зборівська кампанія 1649 р. «Реєстр Війська Запорозького». Битва під Берестечком та інші бої. Українсько-російська угода 1654 р. «Переяславська легенда». Віленське перемир'я 1656 р. Останні дні та смерть Б.Хмельницького 1657 р. Місце Хмельниччини в історії України та Європи.

Література:

1. Брехуненко В. Богдан Хмельницький. Київ: ПП Наталія Брехуненко, 2013. 64 с.
2. Гак О. М. Дипломатична стратегія Богдана Хмельницького. Богдан Хмельницький: історична постать у контексті українського державотворення: Матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 425-й річниці від дня народження» / наук. кер. Бондар Н. О. (м. Харків, 14 травня 2021 р.). Харків, 2021. С. 16-18.
3. Горошко С. І. Богдан Хмельницький. Дискусійні питання. Проблемні судження: монографія. Жашків: Видавець С. І. Горошко, 2008. 216 с.
4. Джерела з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр. / упоряд. о. Ю. Мицик; редкол. В.А. Брехуненко та ін. Київ, 2012. Т. 1: 1648–1649 рр.
5. Качмарчик Я. Гетьман Богдан Хмельницький / пер. І. Сварник; Південно-Східний наук. ін-т у Перемишлі, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів: б. в.; Перемишль: б. в., 1996. 327 с.
6. Лазуренко В. М. Богдан Хмельницький і навротостояння церков Суботова. Харків: Новий курс, 2021. 232 с.
7. Меріме П. Богдан Хмельницький: роман, історичний нарис, новели. Пер. з фр. / передм. Н. М. Горяча. Харків: Фоліо, 2004. 512 с.
8. Смолій В. А., Степанков В. С. Богдан Хмельницький. Київ: Видавничий Дім «Альтернативи», 2003. 400 с.: іл. (Серія «Особистість і доба»).
9. Ткачук А. І. Особливість Б. Хмельницького в історіографічному доробку українських і польських істориків. *Prace Naukowe Uniwersytetu Huanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie*. 2018. Т. XVII. S. 219–227.

Руїна

Геополітичні причини руїни. Іван Виговський. Юрій Немирич та його ідея “Великого князівства Руського”. Гадяцький трактат. Юрій Хмельницький. Переяслав – 2. Слободищенський трактат 1660 р. Чорна рада 1663 р. Спроба встановлення нового контролю над Україною згідно Батуринських статей 1663 р. та Московський статей 1665 р. за Івана Брюховецького. Гетьман Петро Дорошенко – “сонце Руїни”. Гетьманування Д. Многогрішного та І. Самойловича. Підпорядкування Київської митрополії московському патріархатові.

Література:

1. Горобець В. Гетьман Руїни. Іван Брюховецький та Москва. Київ: Вид. дім. “Києво-Могилянська академія”, 2017. 247 с.
2. Зеркаль С. Руїна козацько-селянської України в 1648-1802 роках: студія політично-адміністративних і соціально-економічних відносин в Україні в XVII-XVIII ст. Новий Йорк: б. в., 1968. 250 с. (Бібліотека «Українського громадського слова», 11).
3. Руїна: друга половина XVII ст. / упоряд. і авт. передм. О. І. Гуржій; ред. В. А. Смолій. Київ: Україна, 1996. 431 с. (Історія України в прозових творах та документах).
4. Тарасов С. В. Руїна Гетьманщини: історико-правове дослідження в російській історіографії (друга половина XIX – початок XX ст.). Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2014. 192 с.
5. Чухліб Т. “Руїна” Гетьманщини чи боротьба за утвердження Української козацької держави? (Спроба започаткувати наукову дискусію щодо одного історичного терміну). *Україна в Центральній-Східній Європі*. 2004. № 4. С. 473–506.
6. Яковлева Т. Руїна Гетьманщини: від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди (1659-1667) / пер. з рос. Л. Білик. Київ: Видвництво Соломії Павличко «Основи», 2003. 643 с.

Гетьманщина в останній чверті XVII – 80-х рр. XVIII ст.

Гетьманщина: термінологія, періодизація та історіографія. Політична історія козацького Гетьманату від Івана Мазепи до Кирила Розумовського. Північна війна і українські землі: між Росією, Швецією та Польщею. Соціально-економічна політика Івана Мазепи. Український сепаратизм 1708 р. Гетьманування Пилипа Орлика на вигнанні “Пакти і конституції відносно прав і вольностей Війська Запорозького ...” 1710 р. Українська козацька держава за гетьманування Івана Скоропадського та Павла Полуботка. Перша Малоросійська колегія. Спроба відновлення козацької автономії за Данила Апостола. “Правління гетьманського уряду”. «Золота осінь» козацького Гетьманату – гетьманування Кирила Розумовського. Ліквідація автономії Гетьманщини.

Література

1. Горобець В. Від союзу до інкорпорації: українсько-російські відносини другої половини XVII – першої половини XVIII ст. / НАН України, Ін-т історії України. Київ, 1995.
2. Гуржій О. І. Руїна: друга половина XVII ст. Київ: Україна, 1996. 429 с.
3. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини (1760–1830). Київ, 1996.
4. Струкевич О. К. Україна – Гетьманщина та Російська імперія протягом 50 – 80-х рр. XVIII ст. (політико-адміністративний аспект проблеми). Київ, Ін-т історії НАН України, 1996.
5. Таїрова-Яковлева Т. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія “зради”. Вид. 4-е, доп. та перероб. Київ: ТОВ Видавництво “Кліо”, 2022. 416 с.
6. Чухліб Т. Козацька Україна на міжнародній арені. Київ, 2023. 352 с.
7. Шевчук В. Козацька держава, як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI–XVIII ст. У 2 кн. Київ: ТОВ Видавництво “Кліо”, 2019.

Запорозька Січ у другій половині XVII–XVIII ст.

Військо запорозьке низове в період Хмельниччини і Руїни. Боротьба проти турецько-татарської. Кошовий отаман Іван Сірко. Запоріжжя доби Івана Мазепи. Повстання Петра Іваненка (Петрика). Кошовий-мазепинець Кость Гордієнко. Зруйнування Січі 1709 р. Кам'янська і Олешківська Січі. Суспільно-політичний устрій Нової (Покровської) Січі на р.Підпільній. Господарство Запоріжжя. Митна політика Коша. Запорізькі зимівники. Причини, привід та ліквідація Запорізької Січі 1775 р. і подальша доля запорожців. Кошовий отаман Петро Калнишевський та його доля. Азовське козацьке військо. Утворення Чорноморського козацтва. Переселення козаків на Кубань.

Література

1. Бойко А. В. Запорозький зимівник останньої чверті XVIII ст. Запоріжжя: РВП “Видавець”. 1995.
2. Брехуненко В. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII–XVIII ст. Київ: Темпора, 2014. 504 с.
3. Голобуцький В. Запорозька Січ в останні часи свого існування. 1734–1775. Дніпропетровськ: “Січ”, 2004.
4. Грабовський В. В. Г.-Ф. Міллер і ліквідація Запорозької Січі, або до питання про роль особистості історика в історії. *Січеславський альманах*. 2011. № 6. С. 39–65.
5. Грибовський В. Петро Калнишевський. Київ, 2007. 72 с.
6. Джерела про зруйнування Запорозької Січі / збір. Та упоряд. Впсиль Сокіл; НАН України, Ін-т народознавства. Львів: Афіша, 2005. 127 с.
7. Коцур Г. Економічний розвиток Запоріжжя періоду Нової Січі: українська історіографія. *Часопис української історії*. 2016. Спец. вип. 34. С. 19–33.
8. Петро Калнишевський та його доба: Збірник документів та матеріалів / Упорядники В. В. Грабовський, В. І. Мільчев, І. Л. Синяк. Київ, 2009.
9. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / авториз. пер. з англ. Миколи Климчука. Київ: Laugus, 2013. 440 с.
10. Полонська-Василенко Н. Запоріжжя XVIII ст. та його спадщина. Т. 1. Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1965.

Правобережна Україна у XVIII ст.

Адміністративно-політичний устрій. Шляхетське землеволодіння. Міста. Розвиток сільських ремесел, промислів і мануфактур. Торгівля. Повстання 1702-1704 рр. і Росія. Гайдамацький і опришківський рух. Загострення релігійної боротьби. Мелхіседек Значко-Яворський. Коліївщина 1768 р. Максим Залізняк та Іван Гонта. Приєднання Київщини, Брацлавщини, Поділля та Східної Волині до Росії.

Література

1. Гайдамацький рух на Уманщині. Коліївщина 1768 р.: хрестоматія / упоряд. С. Ю. Монке та ін.; Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Київ: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2002. 214 с.
2. Гжицький В. З. Опришки. Львів, 1985.
3. Гуржій О. Наддніпрянська Україна та зарубіжний світ у соціально-економічних вимірах XVII–XVIII ст. Історичні нариси / відп. ред. В. А. смолій. НАН України, Ін-т історії України. Київ, 2022. 296 с.
4. Дейвіс Н. Боже ігрище: Історія Польщі / пер. з англ. П. Тарашук. Київ: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2008.
5. Коліївщина: 1768–1769 роки у документальній та мемуарній спадщині: зб. док. / НАН України, Ін-т історії України. Київ, 2019.
6. Крикун М. Між війною і радою. Козацтво Правобережної України в другій половині XVII – на початку XVIII ст. Київ: Критика, 2006.
7. Мордовцев Д. Л. Гайдамаччина: історична монографія. Д.: Січ, 2004. 360 с.
8. Філінюк А. Г. Правобережна Україна наприкінці XVIII – на початку XIX століття: тенденції розвитку і соціальні трансформації. Кам'янець-Подільський: Аксіома”, 2010.
9. Чухліб Т. Економічна та соціальна ситуація на Правобережній Україні (XVII–XVIII ст). *Економічна історія України*. Київ, 2011. Т. 1.

Культура України у XVII-XVIII ст.

Історичні умови та особливості розвитку культури України. Освіта та наука. Книгодрукування. Фольклор. Розвиток літератури: Л. Баранович, І. Гізель, літописи Г. Грабянки, С. Величка, Самовидця. Мова. Театр. Музика. Видатні українські композитори: А. Ведель, Д. Бортнянський, М. Березовський. Архітектура. Образотворче мистецтво. Матеріальна культура. Побут. Звичаї.

Література:

1. Іван Мазепа і мазепинці: історія та культура України останньої третини XVII – початку XVIII ст. / упоряд. І. Скочиляс. Львів: ІУАД НАН України (Львівське відділення) – НТШ, 2011. 351 с.
2. Ісаєвич Я. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI-XVIII століття. Київ: Наукова думка, 1996. 256 с.
3. Павленко С. Іван Мазепа як будівничий української культури. Київ: києво-Могилянська академія, 2005. 304 с.
4. Свенціцька В. І., Сидор О. Ф. Спадщина віків. Українське малярство XIV–XVIII ст. у музейних колекціях Львова. Львів: Каменярь, 1990. 586 с.
5. Хижняк З. І. Історія Києво-Могилянської академії. Київ: вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2003. 184 с.
6. Шабанова Ю. О., Тарасова Н. Ю., Дичковська О. Я. Історія української культури: навч. посібн. Дніпропетровськ, 2012. 141 с.
7. Яковенко Н. Паралельний світ: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. Київ, 2002.

Соціально-економічний розвиток українських земель в Російській імперії (перша половина XIX ст.)

Інкorporація українських земель до складу Російської імперії наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Адміністративно-територіальний устрій. Ліквідація Литовського статуту (1831 р.) та магдебурзького права (1835 р.). Наслідки політико-адміністративних нововведень. Сільське господарство. Початок промислового перевороту. Становлення буржуазних відносин. Початок машинобудування в Україні. Технічна революція в українській промисловості. Формування українського ринку. Загострення соціальних суперечностей. Устим Кармелюк. Формування буржуазії та робітничого класу.

Література

1. Бовуа Д. Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. 1793–1914 рр. Київ: ТОВ Видавництво “Кліо”, 2020. 872 с.
2. Борисевич С. О. Законодавче регулювання поземельних відносин у Правобережній Україні (1793–1886 роки). Київ: НАДУ, 2007. 412 с.
3. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації. Київ, 2000. 360 с.
4. Гуржій О. Селяни України та їх оподаткування в XVII – середині XIX ст. / відп. ред. В. А. Смолій. Біла Церква: Вид. Пшонський О. В., 2012. 278 с.
5. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. Київ: Основи, 1997. 424 с.
6. Левицький В., Сидяга Б. Інкorporація Правобережної України до Російської імперії та її вплив на розвиток церковного землеволодіння. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2014. Вип. 2. Ч. 1.
7. Філінюк А. Г., Ігнатська Т. В. Торговельно-економічні зв'язки Правобережної України в умовах інкorporації та геополітики Російської імперії (кінець XVIII – 50-і роки XIX століття). Кам'янець-Подільський, 2006.
8. Шандра В., Аркуша О. Україна в XIX столітті: доба модернізації / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 706 с. 136 с. іл. (Україна. Нариси історії).
9. Kononenko K. Ukraine and Russia: a history of the economic relations between Ukraine and Russia (1654–1917). Milwaukee, Wisconsin: The Marquette University Press, 1958.

Національно-культурне відродження Наддніпрянської України (кінець XVIII - початок XIX ст.).

Початок українського національного відродження як відгук ідей французької революції та поширення романтизму. Формування національної інтелігенції. Україна у війні 1812 р. Становлення українознавства як науки. Перші мовознавчі дослідження в українознавстві. Формування наукових центрів. Популяризація минулого України у творах російських і українсько-російських літераторів. Діяльність масонських організацій. Декабристський рух в Україні. Політичний гурток у Харкові і політизоване вольнодумство в Ніжинській гімназії. Спроби об'єднання польського і українського визвольних рухів у 1830-х роках. Кирило-Мефодіївське товариство. Теоретичне обґрунтування української ідеї та перша українська політична програма в XIX ст. Т. Г. Шевченко. Суспільна думка як відгук на революційні події в Західній Європі.

Література

1. Василевський С. Життя польське у XIX столітті. Київ: Темпора, 2015. 520 с.
2. Крижанівська О. О. Таємні організації: масонський рух в Україні. Київ: Наш час, 2009. 200 с.
3. Кирило-Мефодіївське Товариство: у 3 т. / редкол. П. С. Сохань (голов. ред.); НАН УРСР, Археогр. Коміс. та ін. Київ: Наукова думка, 1990.
4. Сергієнко Г. Я. Т. Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське товариство. Київ: наукова думка, 1983. 265 с.
5. Польське національне повстання 1830–1831 рр.: на Правобережній Україні: від міфів до фактів / під ред. Ігоря Кривошеї, Норберта Моравця. Київ, 2019.
6. Wroński A. Powstanie listopadowe na Wołyniu, Podolu i Ukrainie. Warszawa: „Neriton”, 1993.
7. Zgórnjak M. Podstawy społeczne powstania 1830-1831 roku na Litwie, Białorusi i Ukrainie. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1986.

Західноукраїнські землі в імперії Габсбургів (перша половина XIX ст.).

Інкorporація західноукраїнських земель до складу імперії Габсбургів. Початок національного відродження. Шкільна справа. Просвітницька діяльність. «Клерикальне товариство» Івана Могилянського. «Українська школа» в польській літературі. «Руська трійця». Маркіян Шашкевич. Іван Вагилевич. Яків Головацький. Альманах «Русалка Дністрова». Економічна політика австрійського уряду. Сільське господарство. Міста. Ярмарки. Львів. Контрактові ярмарки. Селянство. Північна Буковина, Закарпаття. Революція 1848 р. Ліквідація панщини. «Головна руська рада». «Руський собор». Слов'янський конгрес. Селянський рух за проведення реформи. Боротьба за автономію Східної Галичини. Збройне повстання у Львові. Закарпаття та Північна Буковина під час революції 1848-1849 рр. у Австро-Угорщині.

Література

1. Головна Руська Рада (1848–1851): протоколи засідань і книги кореспонденції / за ред. О. Турія, упоряд. У. Кришталович та І. Сварник. Львів: Ін-т Історії Церкви УКУ, 2002.
2. Донік О. М. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст.) / відп. ред. Н. м. Артем'єва. Київ: Кріон, 2011. 248 с.
3. Енциклопедія Львова. У 4 т. / за ред. А. Козицького. Львів: Літопис, 2007–2012.
4. Мудрий М. Руський собор 1848 року: історіографічний та джерелознавчий огляд. *Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. та інф. технол.* 2014. Вип. 8. С. 193–206.
5. Петраш О. Руська трійця. М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Голвацький та їхні літературні послідовники. Вид. 2-е, доп. Київ: Дніпро, 1986. 227 с.
6. Русалка Дністрова / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Львівський національний університет імені І. Франка, Наукова бібліотека, шашкевичівська комісія. Львів, 2007.
7. Тейлор А. Дж. Габсбурська монархія 1809–1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. Львів: ВНТЛІ-Класика, 2002.

Наддніпрянська Україна після скасування кріпосного права. Реформи 70-80-х років XIX ст.

Україна в Кримській війні 1854-1855 рр. Скасування кріпосного права. Проведення реформи 1861 р. у життя. Вплив реформи на економіку селянського господарства. Малоземелля селян. Україна – основний регіон Російської імперії у виробництві зернових. Зміни в політико-правовому становищі селянства. Демократичні реформи 60-70-х років. Земська реформа 1864 р. Судова реформа 1864 р. Реформа народної освіти. Реформа вищої школи. Посилення контролю за видавничою діяльністю. Удосконалення системи міського правління. Військова реформа 1864 р. Русифікаторська політика російського самодержавства в Україні. Опозиційний рух ліберальної буржуазії. Національний рух.

Література

1. Богатчук С. С. Аграрна реформа 1861 р. та її наслідки для економічного розвитку України. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4. С. 129–138.
2. Красюк О. П., Івахів О. С. Реформування російської армії після завершення Кримської війни. *Військово-науковий вісник*. 2013. Вип. 20. С. 181–190.
3. Реєнт О. П. Велика реформа 1861 р.: погляд із XXI століття. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* 2011. Вип. 18. С. 7–24.
4. Ходзінський К. Г., Мазурок П. П. Економічна історія України та провідних країн світу: Навчальний посібник. Львів, 2006.
5. Шандра В. Дворянство “українських губерній” Російської імперії у земському самоврядуванні (1860-ті рр. – початок XX ст.). *Український історичний журнал*. 2020. № 4. С. 46
6. Шандра В., Аркуша О. Україна в XIX столітті: людність та імперії / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2022. 436 с. 96 с. іл. (Україна. Нариси історії).
7. Шевченко В. М. Скасування кріпосного права у 1861 році: спроба нетрадиційного аналізу. Київ, 2008.

Індустріалізація економіки в другій половині XIX – на початку XX ст.

Розвиток залізничного та іншого транспорту. Розвиток гірничодобувної промисловості. Завершення промислового перевороту. Становлення металургійної та металообробної індустрії. Розвиток машинобудування. Капіталізація харчової та легкої промисловості. Розвиток міст. Особливості торгівлі. Ярмарки. Особливості економічного розвитку. Колоніальний характер політики Російської держави в Україні. Боротьба робітників за свої права. «Південноросійський союз робітників». Сільське господарство. Столипінські реформи. Волинь в умовах індустріалізації економіки Росії.

Література

1. Водотика Т. Підприємці в соціальній структурі міського населення Наддніпрянської України в другій половині XIX – на початку XX ст. *Український історичний збірник*. 2015. Вип. 18. С. 118–127.
2. Довжук І. В. Промисловість Наддніпрянської України наприкінці XIX ст. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* 2001. Вип. 2. С. 17–24.
3. Довжук І. В. Формування промислового пролетаріату на Півдні України у післяреформенний період. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* 2019. Вип. 29.
4. Економічна історія України: історико-економічне дослідження: в 2 т. / НАН України, Ін-т історії України; ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Гесць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран, В. К. Баран та ін. Київ: Ніка-Центр, 2011.
5. Куліков В. О. Іноземні підприємці як імпортери капіталу, інновацій та менеджменту в українських губерніях Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст. *Український історичний журнал*. 2014. № 3. С. 152–167.
6. Оглоблин О. Нариси з історії капіталізму на Україні. Харків, 1931.
7. McKay J. P. *Pioneers for Profit: Foreign Entrepreneurship and Russian Industrialization 1885–1913*. Chacago, 1970.

Суспільно-політичний рух (друга половина XIX століття)

Українська громада в Петербурзі. Журнал «Основа». Перший етап громадівського руху. «Українська громада». Хлопомани. «Черниговский листок». «Земля і воля». Польське повстання 1863-1864 рр. і відгуки на нього в Україні. Другий етап громадівського руху. «Киевский телеграф». Земський указ 1876 р. «Киевская старина». Михайло Драгоманов. Активізація громадівського студентського руху в 90-х роках. «Братство тарасівців». Опозиційна діяльність земств. Харківське-Київське таємне товариство 1856-1860 рр. Народницький рух 1871-1878 рр. Рух радикалів-демократів (народників) у 1879-1889 рр. Зв'язки громадівських і народницьких організацій. Поширення марксизму і зародження соціал-демократизму.

Література

1. Дудко В. Яків Головацький і петербурзький журнал “Основа” (1861–1862). *Шашикевичіана: Нова серія*. Львів; Вінніпег, 2000. Вип. ¾. С. 263–273.
2. Колесник В. Ф., Надтока О. М. Російська демократична інтелігенція та українське національне відродження (кінець XVIII – початок XX століття). Київ: Хрещатик, 2002. 183 с.
3. Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху XIX ст. Тернопіль, 1993. 99 с.
4. Котенко А. Л. До питання про творення українського національного простору в журналі “Основа”. *Український історичний журнал*. 2012. № 2. С. 42–57.
5. Негодченко О. П. Журнал “Киевская старина” (1882–1906) як оригінальне та унікальне явище української культури. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Вип. XXI. С. 352–358.
6. Побірченко Н. С. Офіційні змагання громадівців за українську мову, школу, літературу, підручники (друга половина XIX – початок XX ст.). *Педагогіка та психологія*. 1999. № 4 (25).
7. Ранньомодерна Україна на перехресті цивілізацій, культур, держав та регіонів / Ред. кол.: В. Смолій (відп. ред.), Т. Чухліб (заст. відп. ред.), В. Кононенко (відп. секр.), В. Горобець, О. Гуржій та ін. НАН України, Ін-т історії України. Київ, 2014.
8. Світленко С. Світ модерної України кінця XVIII – початку XX століття. Дніпропетовськ: Герда, 2007. 460 с.

Східна Галичина, Північна Буковина та Закарпаття – володіння Австро-Угорської імперії (друга половина XIX – початок XX ст.)

Поміщицьке землеволодіння. Селянство. Початок трудової еміграції Еміграція в США, Канаду, Аргентину. Сезонна еміграція до Німеччини і Саксонії. Економічне пожвавлення 60-х років XIX ст. Залізничне будівництво. Становлення фабрично-заводської промисловості в 70-90-х роках. Іноземний капітал. Українська буржуазія. Діяльність українських кредитних товариств і організацій. Нафтові промисли Борислава і Дрогобича. Вугледобувна промисловість. Солеварні підприємства. Лісопереробна промисловість. Харчова промисловість. Міста. Робітничий клас.

Література

1. Дуфенюк О. М. Формування нафтогазових комплексів Східної Галичини в XIX – першій половині XX ст та їх вплив на просторову структуру регіону. *Містобудування та територіальне планування*. 2016. С. 122–128.
2. Присяжнюк Д. П. Українське селянство XIX-XX ст: еволюція, ментальність, традиціоналізм. Черкаси, 2002.
3. Тейлор А. Дж. Габсбурзька монархія. 1809–1918. Історія австрійської імперії та Австро-Угорщини / пер. з нім. А. Портнов, С. Савченко, Львів: НВТЛ-Класика, 2002. 268 с.
4. Терещенко Ю. Довге XIX століття: спротив асиміляції. Київ: Темпора, 2022. 840 с.
5. Трощинський В. П., Шевченко А. А. Українці в світі. Київ, 1999.
6. Час народів. Історія України XIX століття: навч. посібник / О. Аркуша, К. Кондратюк, М. Мудрий, О. Сухий. Львів, 2016.

Західноукраїнські землі – центр національного руху (друга половина XIX – початок XX ст.)

Політичні зміни в Австро-Угорській імперії після революції 1848–1849 рр. Українські делегати в Галицькому сеймі. Помилковість ідеології вірнопідданства українців імперії Габсбургів. “Москвофільство”. “Руська Рада” – політична організація «москвофілів». «Народовці». Культурно-просвітницька діяльність. Наукове товариство імені Шевченка у Львові. «Русько-українська радикальна партія». І. Франко. М. Павлик. Націонал-демократична партія в політичному житті краю. Соціал-демократична партія. «Русько-католицький союз». Парламентська діяльність українців. Студентський та молодіжний рух. Українські національні-спортивні організації. Становище українців Північної Буковини та Закарпаття. Культурна діяльність.

Література:

1. Алексієвць М. М., Савенко В. В. Роль Наукового товариства ім. Т. Шевченка в українському національному відродженні (друга половина XIX – початок XX ст.). Тернопіль: Літопис, 1999. 188 с.
2. Аркуша О. Парламентська традиція галицьких українців у другій половині XIX – на початку XX ст. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000, Вип. 6. С. 68–91.
3. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 574 с.
4. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993. 200 с.
5. Райківський І. Відображення українського національного руху Галичини в журналі “Кіевская старина” (1882–1906). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. Вип. 5. С. 43–51.
6. Райківський І. Ідея української соборності в підавстрійській Галичині (XIX – початок XX ст.). Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2016. 392 с.
7. Сухий О. Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) Львів: Каменяр, 1998.
8. Шологон Д. Джерела з історії національно-культурного руху українців Галичини (1848–1914). Івано-Франківськ, 2015. 460 с.

Україна в Першій світовій війні

Початок Першої світової війни. Українські землі напередодні війни. Плани Антанти і Троїстого союзу щодо України. Заснування Головної української ради у Львові. Створення Союзу визволення України. Формування легіону Січових стрільців. Ставлення до війни на Наддніпрянщині. Воєнні дії на території України 1914р. Захоплення російськими військами Галичини та Північної Буковини.

Українські землі в 1915-1917 рр. Воєнні дії на території України в 1915-1917 рр. Бойовий шлях легіону УСС. Участь української інтелігенції в діяльності громадських товариств і комітетів з допомоги жертвам війни. Національний рух у Наддніпрянській і Західній Україні. Назрівання глибокої економічної та політичної кризи в Російській та Австро-Угорській імперіях.

Література:

2. Гуцало Л. В. Перша світова війна і Україна у сучасній українській історіографії. *Інтермарум. Історія, політика, культура*. 2017. № 4. С. 119-131.
3. Коляда І., Малько В. Україна у Першій світовій війні. Київ: Фоліо, 2021. 128 с.
4. Мягкий І. М. Участь українців у Першій світовій війні 1914-1918 рр. (за документами ЦДАВО України). *Архіви України*. 2014. № 4-5. С. 51-60.
5. Перша світова війна у фокусі історії (дипломатичні та політичні колізії Великої війни): монографія / наук. ред. д. і. н., проф. С. С. Трояна. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 352 с.
6. Реєнт О. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. Історичні нариси. Друге видання / Упор. О. Реєнт. Київ: ТОВ Видавництво “Кліо”, 2020. 496 с.
7. Реєнт О. Україна в Першій світовій війні: сучасні науково-методологічні акценти. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2007. № 16. С. 88-103.

Українська революція

Початок Української революції. Україна напередодні 1917 р. Початок революції. Утворення Центральної Ради, її склад і політична програма. М. Грушевський. Початок українізації армії. Виникнення Вільного козацтва. Проголошення автономії України. Наростання політичної боротьби в Україні у липні-жовтні 1917 р. Політичні партії в боротьбі за вплив на населення. Український національний Конгрес. II Всеукраїнський військовий з'їзд. I Універсал Центральної Ради. Утворення Генерального секретаріату. В. Винниченко. II Універсал Центральної Ради. Збройний виступ самостійників. «Тимчасова інструкція Генеральному секретаріату Тимчасового уряду на Україні». Послаблення позицій Центральної Ради. Здобутки і прорахунки Центральної Ради в державотворчому процесі та соціальній політиці. Корніловський заколот і Україна. Загострення конфлікту Центральної Ради з Тимчасовим урядом Росії. «Демократична нарада» і позиція Центральної Ради. З'їзд народів Росії в Києві. Проголошення УНР. Встановлення контролю Центральної Ради над Києвом. III Універсал і проголошення Української Народної Республіки. Досягнення і невдачі Центральної Ради у зовнішній політиці. Проголошення незалежності УНР. Ультиматум російського Раднаркому і початок війни більшовиків із Центральною Радою. Проголошення у Харкові радянської влади. Похід більшовицьких військ на Київ. Бій під Крутами. IV Універсал Центральної Ради та проголошення незалежності УНР. Перша спроба радянської України. Регіональні «республіки». Ставлення населення до політичних сил в Україні.

Література:

1. Бойко О. Д. Бій під Крутами: історія вивчення. *Український історичний журнал*. 2008. № 2. С. 43–54.
2. Верстюк В. Українська Центральна Рада: Навчальний посібник. Київ: Заповіт, 1997. 344 с.
3. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. Київ, 1998. 255 с.
4. Винниченко В. Відродження нації: У 3 ч.: Репринтне відтворення видання 1920 року. Київ: Політвидав України, 1990.
5. Гай-Нижник П. Податкова політика Центральної Ради, урядів УНР, Української Держави, УСРР (1917–1930 рр.). Київ: цифра-друк, 2006. 303 с.
6. Капелюшний В. П. Здоюбута і втрачена незалежність: історіографічний нарис української державності доби національно-визвольних змагань (1917–1921). Київ: Олан, 2013.
7. Ковальчук М. Бій під Крутами: відомі й невідомі сторінки. URL: <http://www.istpravda.com.ua/research/2014/01/29/141189>
8. Кравчук М; Становлення радянської влади в Україні 1917–1921 рр. та її законодавче оформлення. *Історія держави і права*. 2007. № 2. С. 122–128.
9. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917–1918. Львів, 1994. 571 с.
10. Нариси історії української революції 1917–1921 років. У двох томах Кн. перша / В. Ф7 Верстюк, В. І. Головенко, Т. С. Осташко, В. Ф. Солдатенко, В. В. Скальський. Київ: “Наукова думка”, 2011. 390 с.
11. Солдатенко В. Ф. Українська революція: історичний нарис. Київ: Либідь, 1999. 976 с.
12. Українська державність у ХХ столітті: історико–політичний аналіз. Київ: Політична думка, 2016. 435 с.
13. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. / Ін–т історії України НАН України, Центр. держ. арх. вищ. органів влади і упр. України; Упоряд. В.Ф.Верстюк, відп. ред. В.А.Смолій. Київ: Наукова думка, 1996. 589 с.
14. Український національно–визвольний рух. Березень–листопад 1917 року: Док. і матеріали / Упоряд. В.Верстюк (керівник) та ін. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 1024 с.

Україна в боротьбі за збереження державної незалежності (1918-1920 рр.)

Українська Держава. Мирний договір у Брест-Литовську. Вступ німецько-австрійських військ в Україну. Конфлікт Центральної Ради з німецько-австрійською адміністрацією і консервативними колами України. Прийняття Конституції УНР. Гетьманський переворот. Причини падіння Центральної Ради. Гетьман П. Скоропадський і його уряд. Внутрішня та зовнішня політика Української держави. Ставлення політичних партій до гетьманського режиму. Селянські повстання влітку і восени 1918р. Анулювання РСФРР Брестського миру та наслідки цієї акції для України. Директорія УНР. Утворення Директорії. Відновлення УНР. Політичний курс Директорії. С. Петлюра. Трудовий конгрес. Отаманщина. Більшовицька агресія проти УНР. Війська Антанти на Півдні України. Розклад армії УНР. Активізація військових дій радянської Росії з УНР. Причини поразки Директорії. Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР). Проголошення ЗУНР. Є.Петрушевич. Організація держави на західноукраїнських землях. Злука УНР і ЗУНР. Польсько-український конфлікт. Створення Української Галицької армії. Наступ польських військ і відхід української армії до Збруча. Причини поразки ЗУНР. Поглинення Північної Буковини, Бессарабії та Закарпаття іноземними державами. Політика радянського уряду в Україні у 1919 році. Формування більшовицького режиму в Україні. Х. Раковський. Політичний курс більшовиків в Україні у 1919 р. Націоналізація промисловості. Аграрна реформа. Продовольча диктатура, її суть. Селянські виступи. Становище українських партій. Україна в другій половині 1919 року. Наступ білогвардійців в Україні. Контрнаступ об'єднаних українських армій. Поразка армії УНР. Денікінський режим. Боротьба в білогвардійському підпіллі. Контрнаступ радянських військ і поразка денікінців. Україна на початку 1920 року. Відновлення більшовицького режиму. Варшавська угода та її наслідки. Більшовицько-польська війна і Україна. Варшавська угода між УНР і Польщею. Наступ польсько-українських військ і взяття Києва. Польський режим і ставлення до нього населення. Відступ польсько-українських військ. Ризький мир. Припинення боротьби регулярних українських військ. Розгром військ Врангеля і махновців. Початок наступу військ Врангеля. Україна у планах Врангеля. Поразка врангелівців. Терор у Криму. Розгром махновського руху. Культура і духовне життя в Україні 1917-1920 років. Чинники розвитку культури в 1917-1920 рр. Культурно-освітня діяльність громадських організацій. Загальноосвітня школа за Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії. Освітня політика більшовиків. Стан наука. Відкриття Української Академії наук (УАН) і національних університетів у період Української держави. Нові тенденції в розвитку культури. Визначні українські письменники. Театральне, музичне і хорове мистецтво та їх кращі представники. Українська Академія мистецтв. Радянський план монументальної пропаганди і початок його виконання. Ставлення більшовиків до старовини.

Література

1. Голубко В. Варшавський договір 1920 р. між УНР та Польщею у віддзеркаленні польської преси Львова. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2019–2021. Спецвипуск. С. 70–93.
2. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і Петлюріана. Київ: Видавництво ім. Олени Теліги, 2001.
3. Макарчук С. ЗУНР: історичний досвід національного державотворення і сучасність. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18.
4. Скоропадський П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918 / Гол. ред. Я.Деленський. Київ: Філадельфія, 1995. 492 с.
5. Ульяновський В.І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського): Навч. посібник для вузів. Київ: Либідь, 1997. 320 с.
6. Odzilmkowski J., Rukkas A. Polska – Ukraina 1920. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen, 2017.
7. Sysyn F. Nestor Makhno and the Ukrainian Revolution. The Ukraine, 1917–1921. A Study in Revolution. Cambridge: Massachusetts, 1977. Pp. 271–304.

Українська СРР в умовах нової економічної політики (1921-1928 рр.)

Економічне і соціальне життя в роки непу. Внутрішнє і міжнародне становище. Політична криза на початку 1921 р. Державний статус України в 1921-1922 рр. Юридичне оформлення Союзу РСР. Статус УСРР у складі Радянського Союзу. Ставлення політичних сил і населення України до її членства в СРСР. Неп і особливості його впровадження в Україні. Причини і масштаби голоду 1921-1923 рр. Діяльність радянських і зарубіжних організацій допомоги голодуючим. Наслідки нової економічної політики. Відбудова народного господарства. Початок курсу на індустріалізацію. Культура і духовне життя в роки непу. Політика більшовиків у царині культури. «Українізація» (коренізація). Г. Гринько, О. Шумський, К. Скрипник. Опір «українізації». Кампанія з ліквідації неписьменності дорослих. Література і мистецтво. Українське національне відродження в літературі та його провідники. С. Єфремов. Літературно-художні об'єднання. Літературна дискусія 1925-1928 рр. М. Хвильовий. Образотворче мистецтво. Кінематограф. О. Довженко. Релігійне життя в Україні. Виникнення Української автокефальної православної перзі (УАПЦ).

Література

1. Голод 1921–1923 років в Україні: 36. документів і матеріалів / АН України: Ін-т Історії України. Упорядник: О. М. Мовчан, А. П. Огінська, Л. В. Яковлева. Київ: Наукова думка, 1993. 240 с.
2. Єфіменко Г. Г., Кульчицький С. В., Пиріг Р. Я., Скальський В. В., Якубова Л. Д. Україна й українці в постімперську добу (1917–1939) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 620 с. 124 с. іл. (Україна. Нариси історії).
3. Суспільство і влада в радянській Україні років непу (1921–1928): колективна монографія. Том 1 / НАН України, Ін-т історії України; відп. ред. С. Кульчицький. Київ, 2015. 656 с.
4. “Українізація” 1920–30-х років: передумови, здобутки, уроки / відп. ред. В. А. Смолій: НАН України, Ін-т історії України. Київ, 2003. 392 с.

Радянська модернізація України (1929-1938 рр.)

Сталінська індустріалізація України. Перехід до форсованої індустріалізації. Директивне господарювання. Результати перших п'ятирічок. Промисловість України напередодні Другої світової війни. Суцільна колективізація в Україні. Перехід до прискореної колективізації. Доля приватних сільських господарів та їхніх господарств. Зміна ставлення радянської держави до заможного селянства. «Ліквідація куркульства як класу». Голодомор 1932-1933 років в Україні. Причини й передумови голодомору. «Закон про п'ять колосків». Посилення «хлібозаготівель» та їх суть. Масштаби та наслідки голодомору. Громадсько-політичне життя. Зміни в соціальному складі населення. Соціальні деформації. Конституція УРСР 1936 р. Судові процеси. «Шахтинська справа». «Спілка визволення України». Масові репресії та їх жертви. Стан культури в Україні у 30-ті роки. Становище у галузі освіта. Наука. Діяльність Академії наук. Видатні досягнення українських учених. Труднощі в розвитку науки. Художня література і мистецтво. «Розстріляне відродження». Театральне мистецтво. Доля кобзарства і лірництва. Церковна політика. Ліквідація УАПЦ. Закриття і нищення храмів, культового майна і споруд.

Література:

1. Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів / Кер. кол. упоряд. Р. Я. Пиріг. Київ: Політвидав України, 1990. 605 с.
2. Колективізація і голод на Україні 1929–1933 рр.: Збірник документів і матеріалів. Київ; Наук. думка, 1992. 733 с.
3. Конвест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор: Пер. з англ. Київ: Либідь, 1993. 384 с.
4. Касьянов Г. В. Даниленко В. М. Сталінізм і українська інтелігенція (20–30-ті роки). Київ: Наукова думка, 1991. 96 с.
5. Кульчицький С. В. Ціна “великого перелому”. Київ: Вид-во “Україна”, 1991. 431 с.
6. Рубльов О. С., Черченко Ю. А. Сталінщина і доля західноукраїнської інтелігенції (20–50-ті роки ХХ ст.). Київ: Наукова думка, 1994. 350 с.

Західноукраїнські землі в 1921-1938 рр.

Українські землі у складі Польщі. Правовий статус Східної Галичини. Становище українських північно-західних земель (Волинь. Полісся, Підляшшя) і українського населення. Характер промисловості. Українська кооперація. Аграрні відносини. Економічне становище населення. Створення УВО та її діяльність. Є. Коновалець. «Пацифікація». Політичні партії у Східній Галичині (Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). Комуністична партія Західної України (КПЗУ). Організація українських націоналістів (ОУН). Методи діяльності ОУН. С. Бандера. Інтегральний націоналізм. Д. Донцов. Українські землі у складі Румунії. Поглинення українських земель Румунією. Характер політики румунського уряду щодо українців. Татарбунарське повстання. Політичні партії на українських землях. Українська національна партія. Закарпаття у складі Чехословаччини. Вхідження Закарпаття до складу Чехословаччини. Особливості політичної боротьби в Закарпатті: русофільство, русинство, українофільська течія. Надання автономії Карпатській Україні. Проголошення незалежності Карпатської України. А. Волошин.

Література:

1. Вегеш М., Токар М., Басараб М. Карпатська Україна в контексті українського державотворення. Ужгород: Видавництво «Карпати», 2008. 256 с.
2. Віднянський С. Карпатська Україна як етап українського державотворення. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 67-93.
3. Гай-Нижник П. Карпатська Україна (Підкарпатська Русь) 1938-1939 рр. як одна із «розмінних монет» Мюнхенського договору. *Гілея*. 2018. Вип. 139 (№ 12). Ч. 1. Історичні науки. С. 48-56.
4. Держалюк М. Карпатська Україна як протистояння тоталітаризму в Європі у 1939-1945 роках. *Сторінки воєнної історії України*. 2013. Вип. 16. С. 69-87.
5. Давилюк Р. П. Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства. Львів; Рівне: Дятлик М., 2016. 704 с.
6. Дашкевич Я. Україна вчора і нині / НАН України, Інститут української археографії. Київ, 1993.
7. Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів. 1927–1930. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2005. 480 с.
8. Євген Коновалець та його доба. Львів: Лілея-НВ, 2021.
9. Квіт С. М. Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет. Київ: друкарня Київського університету, 2000. 260 с.
10. Кугутяк М. В. Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. Київ; Івано-Франківськ: Плай, 2002. 536 с.
11. Посівнич М. Степан Бандера. Історія нескорених.
12. Скакун Р. «Пацифікація»: польські репресії 1930 року в Галичині. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2012. 172 с.
13. Ухач В. «Одноденна» держава. Карпатська Україна в сучасній історіографії: історико-правовий аналіз (вибрані аспекти). *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 2. С. 34-40
14. Філіпович М. Громадсько-просвітницький рух на Волині в 1918-1939 рр. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. Вип. 3. С. 44-49.
15. Mędrcki W. Województwo wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych. Warszawa, 1988.
16. Rossoliński-Liebe. Bandera. Życia i mit ukraińskiego nacjonalisty: faszyzm, ludobójstwo, kult. Warszawa: Wydawnictwo Pruszyński i S0ka, 2018. 904 s.

Україна під час другої світової війни (1939-1945 рр.)

Радянсько-німецькі договори 1939 р. і західноукраїнські землі. Радянсько-німецький пакт про ненапад 23 серпня 1939 р. Таємний протокол до нього. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України; включення останньої до складу СРСР і возз'єднання з Українською РСР. Вхідження Бессарабії та Північної Буковини до СРСР. Включення до складу Української РСР Північної Буковини і придунайських українських земель. Радянізація західних областей України. Окупація України військами Німеччини та її союзників. Напад Німеччини на СРСР. Початок Великої Вітчизняної війни. Україна в планах окупантів. Відступ Червоної армії. Мобілізаційні заходи 1941 р. в Україні. Евакуація в східні райони СРСР. Оборонні бої влітку-восени 1941 р. Поразка Південно-Західного фронту. Невдалі спроби контрнаступу під Харковом. Продовження наступу німецьких військ на Півдні. Окупаційний режим і розгортання руху Опору в Україні. Розчленування України, план «Ост». Нацистський «новий порядок». Концтабори і масові розстріли. Голокост. Економічне пограбування України. Вивезення працездатного населення на примусові роботи до Німеччини. Розгортання руху Опору та його течії в Україні. Радянське підпілля і партизанський рух 1941-1942 рр. Оунівське підпілля 1941-1942 рр. Створення Української повстанської армії (УПА). Україна 1943 р. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок вигнання окупантів з України. Курська битва. Продовження наступу на Лівобережжі. Падіння “Східного валу”. Мобілізаційні заходи 1942-1943 рр., їх особливості та наслідки. Боротьба з ворогом на окупованій території. Діяльність радянських партизанських загонів і підпілля. Політична еволюція ОУН. Відносини між радянськими та польськими партизанами, УПА і Армією Крайовою. Волинська трагедія. Евакуйовані підприємства в тилу. Героїчна праця українців. Внесок українських учених і діячів освіти і та культури в Перемогу. Україна на завершальному етапі війни (1944-1945). Січнево-лютевий наступ 1944 р. Корсунь-Шевченківська битва. Весняний наступ Українських фронтів. Кримська наступальна операція. Примусове виселення з Криму в східні райони СРСР татар, греків, вірмен. Завершення вигнання окупантів з України. Завершальний етап боротьби в тилу. Радянський партизанський рух. ОУН та УПА на завершальному етапі війни. Становище в західних областях України. Завершення Великої Вітчизняної війни. Втрати України в роки війни. Культура України в роки війни.

Література

1. Баран В. К., Токарський В. “Зачистка”: політичні репресії в західних областях України, 1939–1941 / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2014. 455 с.
2. Єсельчик С. Український досвід Другої світової війни. Київ: Медуза, 2020. 272 с.
3. Каліщук О. М. Волинь '43: історіографічне пізнання і криве дзеркало пам'яті / НАН України; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020.
4. Кентій А., Лозицький В. Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941–1944). Київ, 2005.
5. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ ст. Ідеологія та практика. Львів, 2003.
6. Косик В. Україна під час Другої світової війни. 1939–1945. Київ: Центр учбової літератури, 2020.
7. Кучерепа М. М. Історія Волині (1939–1941): навч. посібн. для студентів вищ. навч. закл. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. 456 с.
8. Литвин В. М. Україна у Другій світовій війні (1939–1945). Київ, 2004.
9. Патриляк І. К. “Встань і борись! Слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.). / центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2012. 592 с.
10. Патриляк І. К.: Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Київ; Ніжин: Вид. ПП Лисенко М. М., 2010. 590 с.
11. Україна в Другій світовій війні: Погляд з ХХІ ст.: історичні нариси. Кн. 1–2. Київ, 2011.
12. Motyka G. Ukraińska partyzantka 1942–1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstanczej Armii. Warszawa, 2006. 728 s.

Післявоєнна відбудова і розвиток України в 1945 – на початку 50-х рр.

Україна в період повоєнної відбудови. Внутрішньополітичне та економічне становите України. Адміністративно-територіальні зміни. УРСР - співзасновниця Організації Об'єднаних Націй, інших міжнародних організацій. Перехід до мирного будівництва. Особливості відбудови промисловості. Післявоєнне село. Голод 1946-1947 рр., його причини, масштаби й наслідки. Матеріальне становище населення. Радянізація західних областей України. Відновлення радянської влади в західних областях України. Колективізація західноукраїнського села. Доля Української греко-католицької церкви (УГКЦ). Боротьба ОУН та УПА. Р. Шухевич (Тарас Чупринка). Операція «Вісла» Наслідки радянізації. Культурне життя в Україні у другій половині 40-на початку 50-х рр. Відбудова системи освіти. Впровадження обов'язкового семирічного навчання дітей. Наука. Розгром генетики та «лисенківщина» в Україні. Розвиток літератури і мистецтва. Становище творчої інтелігенції. Боротьба влади з «космополітизмом».

Література

1. Баран В. К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів, 2003.
2. Білас І. Г. Репресивно–каральна система в Україні. 1917–1953: Суспільно–політичний та історико–правовий аналіз. У 2 кн. Київ: Либідь, 1994.
3. Грицак Я. Подолати минуле. Глобальна історія України. Київ, 2022.
4. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятилітті (1946–1955). Київ, 2004.
5. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960 рр.). Київ: ВД АДЕФ-Україна, 2020. 712 с.
6. Шаповал Ю. І. Людина і система (штрихи до портрета тоталітарної доби в Україні). Київ, 1994.

Україна в умовах десталінізації (1953-1964 рр.)

Україна на початку 50-х рр. Внутрішньополітичне становище України на початку 50-х рр. Початок десталінізації в Україні. Вхідження Кримської області до складу УРСР. Стан промисловості. Укрупнення колгоспів. Суспільно-політичне життя й політична боротьба в Україні 1953-1964 рр. XX з'їзд КПРС і Україна. Початок політичних реабілітацій. Наростання опору десталінізації з боку сталіністських сил. Масштаби демократизації державного життя. Ставлення в суспільстві до діяльності М. Хрущова. Робітничі виступи. Позиція вищого партійного керівництва України при усуненні М. Хрущова від влади. Л. Брежнев і Україна. Розширення повноважень України у складі СРСР. Стан економіки України наприкінці 50-у першій половині 60-х років. Раднаргоспи, їх вплив на економічний розвиток України. Розвиток машинобудування. Стан легкої та харчової промисловостей. Аграрна політика наприкінці 50-у першій половині 60-х рр. Обмеження індивідуальної трудової діяльності селянства. Стан продовольчого і товарного забезпечення. Культура і духовне життя в Україні. Ідеологізація культурного життя. Посилення русифікації. Науково-технічна революція і наука в Україні. Розеток кібернетики. Стан суспільних наук. Початок десталінізації та пожвавлення літературно-мистецького життя. «Відлига». «Шістдесятники»: В. Симоненко, Л. Костенко, Є. Сверстюк, І. Світличний, І. Драч та ін. Музичне мистецтво. Живопис, архітектура, театр. «Українська робітничо-селянська спілка». Л. Лук'яненко. І. Кандиба. Клуб творчої молоді у Києві. А. Горська. В. Чорновіл. Стаття І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?».

Література

1. Бажан О. Вхідження Кримської області до складу УРСР: освітянський аспект. С. 165–175.
2. Бажан О. Вхідження Кримської області: економічні та культурні аспекти. Політичні технології пропаганди та контрпропаганди у російсько-українській війні (до річниці повномасштабного вторгнення): зб. мат. Круглого столу. Київ, 2023. С. 13–16.
3. Кріль М. Українські “шістдесятники”: незакінчений проєкт. *Kultury wschodniosłowiańskie – oblicza i dialog*. 2012. Т. II. S. 51–59.
4. Ліпкан А. Г. Україна в період відлиги 1953–1964 років, особливості розвитку. *Сторінки історії*. 2008. Вип. 27. С. 83-94.
5. Мокрик Р. Бунт проти імперії: українські шістдесятники. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023. 416 с.

Україна у період загострення кризи радянської системи (середина 1960-початок 1980-х рр.)

Політико-ідеологічна криза радянського ладу в Україні. Ідеологічні орієнтири партійно-державного керівництва та їх ілюзорність. Зростання всевладдя комуністичної партії. Криза партійно-державного керівництва в СРСР і УРСР. Дві лінії в українському керівництві: націонал-комуністична і проімперська. Усунення П. Шелеста. В. Щербицький. Політико-правовий статус України у складі СРСР. Конституція УРСР 1978 р. Стан економіки України та визрівання економічної кризи. Спроби реформування економіки в другій половині 60-х років та причини її невдач. Особливості індустріального розвитку УРСР. Економіка України в загальносоюзному комплексі. Визрівання економічної кризи. Деструктивні процеси на селі. Етносоціальні процеси та рівень життя населення. Зміни чисельності, соціальною та національного складу населення України. Рівень життя трудящих мас. Шляхи розв'язання житлової проблеми. Здобутки і проблеми розвитку соціальної сфери. Привілейоване становище партійно-державної номенклатури. Опозиційний рух. Причини активізації опозиційного руху в другій половині 60 – на початку 70-х років. В. Стус. М. Руденко. О. Тихий. М. Литвин. В. Марченко. Форми діяльності дисидентів. Репресії проти правозахисників. Утворення Української Гельсінської спілки (УГС) та її діяльність. Релігійне дисиденство. В. Романюк. Посилення переслідувань опозиції наприкінці 70-ка початку 80-х років. Культура і духовне життя. Народна освіта. Русифікація в Україні. Середня спеціальна та вища школа. Становище науки: здобутки і проблеми. Зростання ідеологічного тиску на освіту і науку. Розвиток літератури. Формування опозиційних напрямків і репресії щодо письменників. Основні тенденції розвитку українського мистецтва. Наступ тоталітаризму на українську культуру.

Література

1. Бажан О. Петро Шелест: “Вірю в розквіт моєї рідної України...”. Київ: Парламентське видавництво, 2021. 352 с.
2. Історія України: Навчальний посібник / Під заг. ред. В. Смолія. Київ: Альтернативи, 2017. 424 с.
3. Курносів Ю. О. Інакомислення в Україні (60-ті – перша половина 80-х рр ХХ ст.). Київ, 1994.
4. Шаповал Ю. Партійний “націоналіст”. Парадокси Петра Шелеста. Львів – Київ, 2020. 216 с.
5. Шаповал Ю., Якубець О. Служитель залежності. Володимир Щербицький за обставин часу. Київ: Критика, 2021. 512 с.
6. Ярмоленко М. Мовна політика в УРСР у 40–80-х роках ХХ століття. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАНУ*. Вип. 3 (65). С. 365–377.

Розпад Радянського Союзу і відродження незалежності України

Необхідність суспільних перетворень. Прихід до влади М. Горбачева. Початок «перебудови», її особливості в Україні. Поглиблення перебудовчих процесів і падіння авторитету компартії України. Чорнобильська катастрофа та її трагічність для України. Наростання економічної кризи у першій половині 80-х років. Погіршення економічної ситуації в другій половині 80-х років. Провал політики прискорення. Спроби реформування економіки наприкінці 80-х років, причини їх невдач. Фінансове становище і рівень життя населення. Загострення економічної кризи у 1989–1990 рр. Неспроможність союзних структур здійснювати ефективне управління економікою республіки. Загострення національного питання в СРСР у другій половині 80-х років. Активізація національного руху в Україні. Формування національних громадських організацій і об'єднань. Початок релігійного відродження. Активізація діяльності заборонених церков. Розгортання робітничого руху. Шахтарський страйк 1989 р. Формування Народного руху України. Спроби політичних реформ і зростання активності українського суспільства. Реформи в політичній системі СРСР. Гласність і лібералізація. Політичні зміни в Україні. Зростання

народної ініціативи. Мітинги та демонстрації. Формування багатопартійної системи. Розклад компартії України. Демплатформа. Формування передумов незалежності України. Політичні передумови суверенізації. Вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. Політична конфронтація восени 1990 р. Провал спроб збереження федерації радянських республік. Суверенізація України. Суспільно-політичні процеси у першій половині 1991 р. Спроби державного перевороту в СРСР 19 серпня 1991 р. ДКНС і Україна. Проголошення незалежності України. Референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України.

Література

1. Задорожній О. В. Процеси розпаду Радянського Союзу: основні тенденції та значення для України. *Європейські перспективи*. 2014. № 4. С. 143–150.
2. Омарова А. А. Розбудова української держави після прийняття Акту проголошення незалежності України. *Право і суспільство*. 2017. № 2. Ч. 2. С. 24–28.

Україна в умовах незалежності

Початок державотворчих процесів. Особливості розбудови законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Л. Кравчук – Президент України. Формування місцевих органів влади і самоврядування. Проблеми розбудови української державності. Дострокові вибори в 1994 р. Президента та Верховної Ради України. Державотворчі процеси в Україні в 1994–2001 рр. Вибори 1994р. Л. Кучма – Президент України. Діяльність нового складу Верховної Ради. Вибори до Верховної Ради України 1998 р. Президентські вибори 1999 р. Формування більшості у Верховній Раді. Всеукраїнський референдум (квітень 2000 р.). Конституційний процес в Україні. Конституція України 1996 р. Конституційний процес наприкінці 80-у першій половині 90-х років: здобутки, проблеми. Конституційний договір 1995 р. Прийняття Конституції України (1996 р.). Економічне життя України в першій половині 90-і років. Зміни умов розвитку економіки після розпаду СРСР. Спроби реформування економіки і причини їх невдач. Становлення індустріального комплексу та аграрного виробництва. Роздержавлення, приватизація та фінансова система України, Загострення економічної кризи. Сучасний стан, проблеми української економіки та пошук шляхів їх розв'язання. Основні тенденції розвитку української економіки в другій половині 90-х років. Фінансова та макроекономічна стабілізація. Суперечності здійснення аграрної реформи. Проблеми і прорахунки у реформуванні економіки. Пошуки шляхів виходу з економічної кризи. Етносоціальні процеси та рівень життя населення України. Демографічні зміни. Падіння рівня життя населення. Соціальна диференціація суспільства. Стан навколишнього середовища. Міжнаціональні відношення. Етнічні меншини України. Релігійне життя України в умовах незалежності. Релігійне життя на початку 1990-х років. Розкол українського православ'я та його наслідки. Особливості релігійного життя в Україні на межі тисячоліть. Культурні процеси в незалежній Україні Історичні умови розвитку культури. Стан та проблеми освіти. Реформування освітньої сфери. Наука незалежної України. Українська література. Здобутки мистецтва. Фізична культура, спорт. Проблеми розвитку української культури та пошук шляхів їх подолання. Зовнішня політика та міжнародні зв'язки незалежної України. Вихід України на міжнародну арену. Основні принципи зовнішньої політики. Ядерне роззброєння. Участь діяльності міжнародних організацій. Співробітництво незалежної України з іноземними державами. Загострення відносин із Російською Федерацією. Революція Гідності. Небесна Сотня. Окупація та анексія Криму Російською Федерацією. Агресія Російської Федерації проти України. Гібридна війна. Бойові дії на Сході України. Антитерористична операція в Донецькій і Луганській областях. Добровольчі батальйони. Волонтерський рух. Реакція світової спільноти на агресію Російської Федерації проти України. Спроби мирного врегулювання. Соціально-економічний розвиток України після 2014 р. Євроінтеграційний поступ України: економічні та політичні аспекти. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Режим безвізового в'їзду в країни ЄС для громадян України. Володимир Зеленський – Президент України. 24 лютого 2022 р. – широкомасштабне вторгнення РФ. Міграційні процеси. Дипломатична боротьба. Світова

підтримка боротьби українців (економічна, гуманітарна, воєнна). Запровадження санкцій проти РФ. Злочини російських військових в Україні.

Література:

1. Березовець Т. Анексія: острів Крим: хроніки “гібридної війни”. Київ: Брайт Стар Паблішінг, 2015. 391 с.
2. Головка В. В., Якубова Л. Д. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990–2019) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Акадеперіодика, 2021. 592 с. 48 с. іл (Україна. Нариси історії).
3. Горицька Г. В. Війна: вогонь, вода і мідні труби. 2022 рік. Харків: Фоліо, 2023. 318 с. (Фронтир).
4. Дорошенко М. С. Неоголошені війни Росії проти України у ХХ – на початку ХХІ ст.: причини і наслідки. Київ: Ніка-Центр, 2018. 192 с.
5. Кучик О. С. Україна у міжнародних організаціях: підручник / М-во освіти і науки України, Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2014. 411 с.
6. Литвин В. У битві за імперію: російські наративи проти історичних реалій. *Вісник НАН України*. 2023. № 1. С. 11–26.
7. Литовченко Т. і О. Книга Безнадії. 1991–2004. Від миру до війни. Харків: Фоліо, 2021. 637 с. (101 рік України).
8. Революція Гідності: на шляху до історії: зб. наук. пр. / відп. ред.: І. Пошивайло, Л. Онишко; Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні; Музей Революції Гідності; Укр. ін-т національної пам’яті; Ін-т історії України НАН України; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка; Український католицький ун-т. Київ, 2020. 384 с.
9. Тридцять років Незалежності України: соціально-економічні підсумки та стратегічні візії майбутнього: аналітична доповідь / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, О. О. Коломієць та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2021. 324 с.
10. Турченко Ф. Г. Проєкт “Новоросія” і новітня російсько-українська війна / НАН України, Ін-т історії України. Київ, 2015. 165 с.
11. Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспектива державотворення. Нариси. Київ: Кліо, 2022.
12. Хроніка війни 2014–2022. Перші пів року повномасштабної агресії (24. 02. 2022 – 24. 08. 2022) / упорядник О. В. Красовицький; упор. хрон.: д-р наук з держ. упр., проф. Є. О. Романенко, д-р іст. наук, проф. В. М. Воронін, канд. політ. наук, доц. А. М. Шаповалова; худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2022. 478 с.

Українська культура в роки незалежності

Нові умови та тенденції розвитку національної культури в незалежній Україні. Формування законодавчої бази. Позитивні зрушення у сфері культури. Оновлення діяльності й поширення прав культурно-громадських організацій, творчих спілок, об’єднань, підвищення їх ролі в духовному житті народу. Культурна творчість української діаспори. Утворення культури міжнаціональних відносин і спілкування.

Розвиток освіти та становище науки. Демократизація системи народної освіти. Реформа загальноосвітньої школи, її недоліки та шляхи виходу із кризового стану. Утворення нових навчальних закладів (ліцеї, гімназії). Курс на гуманізацію освіти. Приєднання України до Болонського процесу. Стан книговидавничої справи. Зміна в системі планування, фінансування наукових досліджень, використанні наукових кадрів. Посилення інтересу до досліджень ключових проблем економіки, права, історії, української культури.

Розвиток культури і мистецтва. Орієнтація художньої культури на процес демократизації. Поширення в сучасному українському художньому просторі явищ модернізму і постмодернізму. Поширення видовищних видів мистецтва, поява в

національному художньому житті таких явищ, як перформенс, хепенінг, акціонізм, мистецтво жесту, мистецтво дії, флюксус тощо. Посилення інтересу до джерел національного мистецтва. Піднесення українського національного мистецтва.

Розвиток сучасної української літератури. Діяльність Ю. Андруховича, С. Жадана, А. Кокотюхи, Ю. Покальчука, О. Ульяненко, О. Забужко, І. Роздобудько, Л. Денисенко, В. Шкляра, І. Карпа, М. Матіос. Класик світового рівня Ліна Костенко.

Розвиток образотворчого мистецтва. Визначний геній І. Марчук. Його унікальна техніка пльонтанізму. Художники світового рівня Ф. Гуменюк, А. Чебикін. Розвиток суспільного жанру “народної картини”. Графіка, живопис, перфоманс О. Ройтбурда. Майстер нефігурального живопису А. Криволап. Творчість Є. Гапчинської. Використання нових технологій: комп’ютер, фото-, відеотехніка, колаж і т. ін. Мистецтво графіті.

Розвиток театрального мистецтва та здобутки вітчизняного кіномистецтва. Музичне мистецтво: релігійно-духовна тематика Л. Дичко, М. Скорик, В. Камінський, В. Степуко. Інтенсивний розвиток жанру інструментального концерту, з отриманням незалежності популярна музика отримала новий поштовх. Розвиток клубної культури. Нові можливості й знахідки в сучасній архітектурі.

Література

1. Кендус О. З. Тенденції розвитку української культури напередодні проголошення незалежності України.
2. Кривчик Г. Г. Здобутки і втрати української культури за роки незалежності.

а

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Історіографія первісної історії

Дані античних авторів Геродота, Страбона та ін. про народи, що проживали за межами цивілізації. Вивчення народів Нового світу після відкриття Колумбом Америки. Концепція “благородного дикуна” Ж. Руссо. Відкриття системи трьох віків К. Томсеном. Знахідки шельських знарядь Буше де Пертом. Періодизація історії людства С. Нільсона. Ч. Дарвін і його концепція антропогенезу. Вивчення Л. Морганом народів Америки і створення першої цілісної концепції історії людства. Формацийний підхід до періодизації людства. Ф. Енгельс і марксистська концепція первісної історії. Концепції антропогенезу і соціогенезу у зарубіжній історіографії. Теорія поліцентризму. Вітчизняна історіографія первісної історії. Теорії двох скачків, моноцентризму та ін.

Походження людини

Семіальна гіпотеза походження людини. Гіпотеза мутацій. Африканська та Азійська гіпотези прабатьківщини людини. Дріопітеки і австралопітеки. Проблема габіліса. Теорія мозкового рубікону. Стадії в розвитку людини.

Література:

1. Баженов О. Л. Історія первісного суспільства: навчально-методичний посібник для студ. іст. фак. Денної форми навчання. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2014. 296 с.
2. Скирда В. В., Шрамко Б. А. Історія первісного суспільства: підручник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 172 с.
3. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ: Либідь, 1999.
4. Шауренко А., Барвінок О. Історія первісного суспільства. Київ: Видавничий дім “Кондор”, 2022. 192 с.
5. Cowlett Y. Ascent to civilization. The archeology of early man. New York, 1990.

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Старосхідні цивілізації: спільне та особливе

Поняття цивілізації та її витoki. Концепція цивілізації Л. Моргана. Урбанізація. Концепція “міської цивілізації” Г. Чайлда. Синоїкізм як один з шляхів урбанізації. Іригаційні цивілізації та їх типи.

Суспільно-політичні моделі держави Стародавнього Китаю

Ідеальне суспільство Конфуція. Альтруїстська модель держави моїстів. Ізоляційно-патріархальна модель держави даоїстів. Легістська модель держави Шань-Яна.

Стародавній Єгипет: віхи історії

Номи як основа державності Стародавнього Єгипту. Утворення централізованої держави. Формування державного апарату Стародавнього Єгипту. Деспотія. Державне регулювання соціальною структурою Стародавнього Єгипту як особливість внутрішньої політики фараонів. Зовнішня політика фараонів Стародавнього Єгипту.

Держава Ахеменідів

Мідійське царство та держава Елану. Перси та їх опис за Геродотом. Кір II і формування перської держави. Дарій I та його реформи. Соціальна структура держави Ахеменідів. Розквіт та загибель Перської держави у V-IV ст. до н.е.

Література:

1. Історія стародавнього світу: навч.-метод. комплекс для студ. істор. ф-ту / уклад. І. І. Кривошея, І. І. Кривошея. Умань, 2021.
2. Крижанівський О.П. Історія стародавнього Сходу. Курс лекцій. Київ, 2009. 592 с.
3. Рижева Н. О., Горбенко К. В., Кузовков В. В. Історія Стародавнього Сходу: навч. посібник для студ. з во. Миколаїв, 2019. 247 с.
4. Тураєв Б. Історія Стародавнього Сходу. Вид. 2-е. Київ: Вид. О. Філюк, 2017. 330 с.
5. Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу: посібник для студентів іст. фак. Тернопіль, 2014.
6. Frahm Eckart. Assyria. The rise and fall of the world's first Empire.

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

Греція в крито-мікенський та гомерівський періоди (II – початок I тис. до н. е.).

Поняття “античність”. Хронологічні й географічні рамки античної цивілізації. Відкриття Г. Шлімана й А. Еванса. Критська (мінойська) цивілізація. “Палацові” держави. Занепад критської цивілізації. Ахейська (мікенська) цивілізація, її центри. Структура ахейського суспільства, особливості державного управління. Троянська війна. Дешифрування лінійного письма. Причини падіння мікенської цивілізації. “Темне століття”. Поєми Гомера. Гомерівська доба.

Формування давньогрецького античного полісу та основні його характеристики.

Джерела з історії античних Афін. Виникнення полісу як політичного та релігійного центру. Економічна основа полісу. Дуалістичний характер античної форми власності. Громадянський колектив. Негромадяни. Політична організація полісу. Тиранія Пісистрата і Пісистратидів у Афінах. Суспільно-політичний устрій Афінського полісу за реформами Солона і Клісфена і складання афінської демократії.

Рання Спарта. Спартіати і ілоти. Проблеми “лікургового законодавства”. “Архаїчна революція” та її причини. Демографічний вибух. Розвиток економіки. Поява монети. Зрушення у військовій справі (фаланга гоплітів). Виникнення міст у Греції. Формування держави у формі поліса. Основні риси полісного типу державності. Поняття полісного громадянства. Поліс і місто. Автаркія. Аристократія і демос. Формування класичного рабства та його риси. Велика грецька колонізація (причини, напрями, значення).

Військово-політичні конфлікти в Греції IV – V ст. до н.е.

Греція до початку V ст. до н. е. Перська держава Ахеменідів. Причини конфлікту між Грецією та Персією. Характеристика основних етапів греко-перських воєн. Співвідношення сил. Іонійське повстання. Мільтіад і Марафонська битва. Фемістокл і утворення афінського флоту. Еллінський союз. Похід Ксеркса 480-479 рр. до н. е. і розгром перського війська. Створення Делоського морського союзу. Останній період греко-перських воєн. Кімон і Калліїв мир. Значення перемоги греків у війні та її наслідки.

Греція в другій половині V ст. до н. е. Пелопонеська війна та діяльність Перікла.

Внутрішня й зовнішня політика Перікла. Боротьба Афін за гегемонію. Передумови Пелопоннеської війни, її характер, періодизація та місце в грецькій історії. Співвідношення сил та плани сторін. Основні події першого періоду війни. Нікіїв мир. Війна та ідеологічна криза. Алквіад. Сицилійська експедиція. Переворот Чотирьохсот. Останній період. Перемога Спарти і причини поразки Афін.

Олександр Македонський і еллінізм.

Східний похід, його причини, завдання і характер. Кінець Ахеменідів. Похід до Середньої Азії та Індії. Створення світової держави, політика щодо грецьких полісів та азійських підданих. Характер влади Олександра. Загальна оцінка його діяльності. Розпад держави Олександра Македонського. Війни діадохів і утворення елліністичних держав.

“Еллінізм” як поняття і явище. Держава Селевкідів. Поліс й царська влада. Єгипетська держава Птолемеїв та місцеві традиції. Пергамське царство. Елліністична Македонія. Балканське Греція в епоху еллінізму. Федеративні утворення. Спарта: реформи Агіда і Клеомана. Малі держави еллінізму (Сіракузи, Родос, Понт, Боспорське царство). Утворення Парфянського царства. Зовнішня політика. Ослаблення і перехід під контроль Риму.

Грецька культура класичного періоду.

Історичні умови розвитку грецької культури в V–IV ст. до н. е. Розвиток науки і філософії. Матеріалістична філософія Демокріта. Ідеалізм Платона. Філософія Арістотеля. Соціальні й політичні вчення. Розвиток наукових знань. Ораторське мистецтво. Грецький театр та його суспільне значення. Твори Есхіла, Софокла і Евріпіда. Комедії Арістофана. Грецька архітектура й мистецтво. Скульптура і живопис. Грецька релігія класичного періоду. Пантетон і культури.

Культура елліністичного періоду.

Головні центри культури. Розвиток наук. Олександрійський музей – перша Академія наук давнини. Основні напрямки елліністичної філософії і стоїки, епікурейці, кініки. Релігійні вірування елліністичної епохи. Поширення східних культів. Нові тенденції в літературі та мистецтві. Архітектура та скульптура. Історичне значення елліністичної культури.

Рання Римська республіка (V–III ст. до н. е.)

Виникнення Римської республіки. Суспільство та економічна структура. Державний устрій: коміції, сенат, магістратури. Завоювання Римом Італії (Латинські, Галльські, Самнітські війни, війна з Пірром). Причини панування риму. Римський поліс та характеристика в його середині. Боротьба плебеїв та патриціїв, її основні етапи. Сецесії. Підсумки боротьби. Нобілітет і вершництво. Римсько-італійський союз. Армія часів Ранньої республіки.

Пунічні війни. Політика Риму на Сході у II ст. до н. е.

Причини зіткнення Риму й Карфагену. Коротка історія Карфагену. Перша Пунічна війна та її результати. Друга Пунічна війна. Похід Ганнібала. Військові дії на італійських теренах. Сципій Старший і перемога Риму. Організація перших провінцій. Експансія Риму на Схід; рим і система елліністичних держав. Союзники і супротивники Риму. Македонські і Сирійська війни. Встановлення римського панування у Східному Середземномор'ї. Політика Риму щодо Греції. Третя Пунічна війна.

Рим наприкінці II – першої половини I ст. до н. е. Криза республіки

Югуртинська війна. Гай Марій та військова реформа. Боротьба з кимврами і тевтонами. Цивільний конфлікт 100 р. до н. е. Союзницька війна та надання громадянських прав італікам. Мітридатіві війни. Війна між Марієм і Суллою. Диктатура Сулли. Криза римського поліса. Повстання Спартака. Початок діяльності Цицерона і змова Катіліни.

Початок діяльності Цезаря. Перший тріумвірат. Парфянський похід Красса. Принципат Помпея. Диктатура Цезаря і її значення для еволюції римської держави. Проблеми наступника. Антоній і Октавіан. Другий тріумвірат. Прихід до влади Октавіана. Падіння республіки. Передумови переходу до монархії.

Формування основ монархічної влади в стародавньому Римі

Передумови створення імперії. Діяльність Августа і встановлення принципату. Характер і основи влади Августа. Республіканські структури й зародження бюрократії. Внутрішня політика Августа. Міжнародне становище Римської імперії. Династія Юліїв-Клавдіїв. Принцепси і сенат. Династія Флавіїв та її політика. “Золоте століття” Римської імперії (II ст. н. е.). Династія Антонінів. Війни Траяна. Процвітання імперії при Антонін Пії. Принцепси і сенат в II ст. Соціально-економічне становище. Римські провінції, їх статус. Перехід до домінування латифундій. Раби. Колони. Панівна верства. Марк Аврелій: перші симптоми кризи. Коммод і кінець династії Антонінів.

Криза імперії у III ст. та її падіння

Громадянська війна 193–197 рр.: причини і характер. Династія Северів. Держава Сасанідів. Причини встановлення системи доміну. Тетрархія. Реформи Діоклетіана. Перенесення столиці до Константинополя. Релігійна політика Константина. Перші вселенські собори. Поділ Римської імперії. Західна Римська імперія у V ст. Ослаблення і відмирання центральної імперської влади. Розбіжність інтересів влади і церкви. Занепад війська. Захоплення Риму вестготами. Гуни. Позбавлення влади Ромула Августула. Королівство Теодоріха.

Культура Стародавнього Риму

Поширення елліністичної філософії: стоїцизм, епікурейство. Філософські ідеї в поемі Лукреція Кара “Про природу речей”. Поезія. Творчість Катулла. Ораторське мистецтво. Цицерон. Римська історична проза. Твори Цезаря, Саллюстія Кріспа. Літературний спадок Цицерона. Творчість Вергілія, Горація та Овідія. Історичні твори тіта Лівія та Тацита. Сатиричні твори.

Особливості римського урбанізму. Архітектура. Будівництво військово-інженерних споруд, громадських і монументальних будівель. Розвиток будівельної техніки. Римська скульптура. Портрет. Живопис Італії. Помпеї. Геркуланум.

Наукові знання. Римське право. Шлюб та сім'я. Побут, мораль, звичаї, повсякденне життя. Особливості менталітету громадянина Римської імперії.

Література:

1. Балух В. О. Історія античної цивілізації. У 3-х томах: підручник для студентів ВНЗ. Том 1: Стародавня Греція / літ. ред. К. О. Міщенко. 2-ге вид., стер. Чернівці: Наші книги, 2016. 656 с.
2. Балух В. О. Історія античної цивілізації. У 3-х томах: підручник для студентів ВНЗ. Том 2: Стародавній Рим / літ. ред. К. О. Міщенко. 2-ге вид., стер. Чернівці: Наші книги, 2016. 848 с.
3. Балух В. О. Історія античної цивілізації. У 3-х томах: підручник для студентів ВНЗ. Т. 3. Практикум / літ. ред. К. О. Міщенко. 2-ге вид. Чернівці: Наші книги, 2016. 544 с.
4. Балух В. О., Коцур В. П. Культура Античності: підручник для студентів ВНЗ. 2-ге вид., стер. Чернівці: Наші книги, 2016. 632 с.
5. Берд М. SPQR. Історія Давнього Риму. Київ: Форс, 2019. 496 с.
6. Голованов С. О. Історія стародавнього світу: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів іст. спец. Т. 1: Всесвітня історія: в 5 т. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 472 с.
7. Гросман Ю. М., Лісовий І. А. Історія стародавнього світу: Практикум. Львів: Вища школа, 1985.
8. Дмитренко В. Розвідка та інші таємні служби Стародавнього Риму і його супротивників: Науково-популярне видання. Львів: Кальварія, 2020. 704 с.
9. Дудка Р. А. Курс лекцій з історії Стародавньої Греції і Риму: Навч. посібн. Ніжин: НДПУ, 2002. 208 с.
10. Історія європейської цивілізації. Рим / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. Харків: Фоліо, 2015.
11. Історія Стародавньої Греції і Риму: Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упоряд. Замуруйцев О. В. Мелітополь, 2015. 213 с.
12. Кисіль С. А., Медалієва О. З. Практикум з історії Стародавньої Греції та Риму. Черкаси: вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького,
13. Ковбасенко Ю. І. Антична література. Київ: Київський ун-т імені Б. Грінченка, 2017. 247 с.
14. Монтанеллі І. Історія греків. Львів: Літопис, 2010. 336 с.
15. Ставнюк В. В. Становлення афінського поліса. Київ: Аквілон-Плюс, 2005. 217 с.
16. Тищик Б. Історія держави і права стародавнього світу. Львів, 2002.
17. Ткачук П. Д. Історія стародавнього Сходу й античних країн у темах, назвах, поняттях і датах: тлумачний словник для студ. іст. ф-тів ін-тів, ун-тів та вчителів історії. Вип. 2. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2003.
18. Удич З. Історія Стародавнього світу у схемах і таблицях. Мандрівець, 2009.
19. Шульга С. А. Історія Стародавньої Греції та Риму: Тестові завдання та методичні рекомендації для студентів іст. ф-ту. Луцьк, 2008.
20. Kerghaw S. R. Barbarians: Rebellion and Resistance to the Roman Empire. London: Robinson, 2019. 519 p.
21. Nikey C. The Darkening Age: The Christian Destruction of the Classical World. London: Pan Books, 2018. 352 p.
22. Scheidel W. Esespe from Rome: The Failure of Empire and the Road to Prosperity. Princeton: Princeton University Press, 2019. 696 p.
23. The Oxford Encyclopedia of Ancient Greece and Rome. Edited by Michael Gagarin. Oxford: oxford University Press, 2010.
24. Waterfield R. Creators, Conquerors and Citizens: A history of Ancient Greece. Oxford: Oxford University Press, 2018. 544 p.

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ВІЗАНТІЇ

Франкська держава Каролінгів

Період «лінивих королів». Піпініди – Арнульфінги. Соціальна опора майордомів Австралії. Піпін Герістальський. Взаємини з арабами. Карл Мартелл та його внутрішня політика. Бенефіціальна реформа: причини, соціально-політичний зміст та значення. Піпін Короткий. Церковна реформа та завершення бенефіціальної реформи. Перехід королівського титулу до Піпіна III. Походи в Італію й виникнення світської держави пап. Карл Великий. Династія Каролінгів. Особа Карла II та пов'язана з її вивченням проблематика в медієвістиці. Територіальне зростання Франкської держави внаслідок походів Карла Великого: в Італію, в Баварію, проти Аварського каганату, проти кельтів Бретані, в Іспанію, проти саксів. Методи завоювань. Взаємини зі слов'янами. Держава Карла та її етнічні й територіальні особливості. Організація державного управління.

Імператорський домен. Фінанси. Реформи Карла Великого: системи організації та комплектування армії; судочинства в територіальних округах. Адміністративні перетворення в центрі й на місцях. Соціально-економічні зміни у Франкській державі у VIII ст. Так званий переворот у поземельних відносинах. Економічне й політичне укріплення землевласницької знаті. Прискорення процесу розорення вільних селян. Втрата вільними общинниками ознак правоздатності. Встановлення поземельної та особистої залежності. Прекарій та його види. Комендація та інші способи позбавлення селянства земельної власності. Суть натурального господарства. «Капітулярій про помістя». Структура феодалної вотчини класичного типу. Церковне землеволодіння та організація господарської діяльності. Товарно-грошові відносини в VIII ст. Причини слабкості імперії Карла Великого. Людовік Благочестивий та доля офіційної ідеї єдності імперії. Поділ 817 р. Людовік Німецький, Лотар і Карл Лисий. Значення поділу 843 р.

Загальні тенденції економічного, соціального і політичного розвитку Західної Європи в XI-XV ст.

Поділ періоду розвинутого феодалізму на два підперіоди. Причини цього поділу та хронологія підперіодів. Розвиток сільського господарства з часу господарського домінування класичної вотчини до періоду «сеньйоральної реакції» включно. Географічні та регіональні особливості такої еволюції. Ріст виробництва на селі в XI – XIII ст. Явище комутації ренти. «Криза феодалізму» в середині XIV ст. Проблема «кризи феодалізму» в історіографії. Наслідки кризи для організації сільськогосподарського виробництва в XIV – XV ст. Зміни в соціальній сфері. Зростання чисельності європейського населення. Поява верстви городян. Консолідація стану феодалів. Поява елементів самоусвідомлення городян, феодалів і селянства. Нова структура феодалного суспільства. Еволюція окремих станів у XIII – XV ст. Центробіжні процеси у політичному житті Західної Європи: чинники посилення королівської влади та її основні союзники. Значення адміністративних, судових і військових реформ у справі державної централізації. Причини появи станово-представницьких установ, їх характер і місце в системі управління. Тимчасове ослаблення центральної влади наприкінці періоду класичного феодалізму. Створення основ абсолютної монархії.

Середньовічне місто

Виникнення середньовічного міста. Історіографія проблеми походження середньовічних міст. Основні теорії, які намагалися вирішити проблему: романістична, маркова, вотчинна, бургова, ринкова; їх розвиток у другій половині XIX – на початку XX ст. «Торгова» теорія А. Піренна. Внесок вітчизняних медієвістів у вирішення проблеми. Сучасна точка зору на походження феодалного міста. Ранньосередньовічне місто. Типи феодалних міст. Соціальна характеристика середньовічного міста. Комунальний рух. Основні етапи комунального руху та їх характеристика. Міське ремесло. Причини утворення та еволюція середньовічного ремісничого цеху. Функції цеху. Цеховий примус і замикання цеху. Організація й види міської торгівлі. Форми об'єднання торговців у середні віки. Міжнародна торгівля: торгові міські басейни й основні напрями товаропотоків. Монетна справа

класичного середньовіччя. Кредит і банківські операції. Великі в Європі суб'єкти товарних і кредитних операцій.

Візантійська імперія в XII – XV ст.

Нове піднесення візантійської держави в епоху Комнінів. Причини економічного росту й політичної стабілізації. Завершення процесу феодалізації. Товарність сільського господарства. Економічна експансія північноіталійських міст. Причини занепаду економіки візантійських міст у другій половині XII ст. Пауперизація населення міста й села. Особливості місцевого політичного ладу. Міжнародні зв'язки Візантії Армія та флот. Невдачі візантійської держави в другій половині XII ст. Соціально-політична криза наприкінці XII ст. Ангели. Захоплення Константинополя хрестоносцями. Утворення Нікейської імперії. Переваги її перед іншими претендентами на спадок Візантії. Внутрішня політика імператорів із династії Ласкарів.. Наступ Нікейської імперії на Латинську Романію та відновлення Візантійської імперії. Палеологи. Володіння Візантії у другій половині XIII ст. Західний напрям у зовнішній політиці Палеологів. Унія з католицьким Римом. Міжнародне становище на східному кордоні: турки-османи. Тюркська експансія у Малій Азії та на Балканському півострові. Падіння Константинополя. Соціально-економічний розвиток в роки правління Палеологів. Формування великого феодального землеволодіння. Соціальний склад пізньовізантійського суспільства. Політичне посилення великого землеволодіння. Зростання податків. Боротьба феодалів за імператорський трон і соціальні рухи першої половини XIV ст. Зілоти. Іоанн Кантакузин. Феодальна реакція. Становище пізньовізантійського міста. «Втеча» ремесла на село. Лихварство. Причини падіння Візантійської імперії. Значення Візантії в історії. Візантійська середньовічна культура.

Література:

1. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків. У 2-х т. Том 1: Раннє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: Наші книги, 2009. 496 с.
2. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків. У 2х т. Том 2: Високе і пізнє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: Наші книги, 2010. 616 с.
3. Балух В. Візантиністика: курс лекцій. Чернівці: Книги, 2006. 606 с.
4. Беззубенко А. В. Історія середніх віків (V–XV ст.): Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять / Харківський національний пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2021. 106 с.
5. Блок М. Феодальне суспільство / пер. з фр. Київ, 2001.
6. Войтович Л., Козак Н., Овсінський Ю., Чорний М. Medium aevum: Середні віки: Підручник для іст. спеціальностей вnz / за ред Л.Войтовича. Львів: Тріада Плюс, 2010. 502 с.
7. Гордієнко В. В., Гордієнко Г. М., Кривошея І. І. Історія середніх віків. Практикум. Частина І: навч. посібн. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 576 с.
8. Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ, 2000.
9. Джеджора О. Історія європейської цивілізації. Львів, 1999.
10. Дженкінс С. Стисла історія Європи. Від Перикла до сьогодні. Київ: КМ-Букс, 2021.
11. Дячков С. В., Лиман С. І., Сорочан С. Б. Історія середніх віків: навчально-методичний посібник. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. 128 с.
12. Зайбт Ф. Блиск і вбогість середньовіччя: Історія з початком і кінцем / пер. з нім. Львів, 2009.
13. Історія західноєвропейського середньовіччя: Хрестоматія / упоряд. М. О. Рудь. Київ, 2005.
14. Острогорський Г. Історія Візантії. Львів: Літопис, 2002. 587 с.
15. Крижановська О., Крижановський О. Історія середніх віків: Вступ до історії західноєвропейського середньовіччя: курс лекцій. Київ: Либідь, 2004. 474 с.
16. Кузовков В.В., Горбенко К. В. Історія середніх віків: навчально-метод. посібн. для студ. з во. Миколаїв: Гліон, 2020. 247 с.
17. Рудь М. О. Історія західноєвропейського Середньовіччя: Хрестоматія. Київ: Либідь, 2005. 654 с.
18. Середньовіччя. Замки. Торговці. Поети / за ред. Умберто Еко; пер. з іт. Харків, 2018.
19. Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста / за ред. умберто Еко; пер. з іт. Харків, 2018.

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ В СЕРЕДНІ ВІКИ

Китайська імперія у XIII-XVII ст. (від монгольського до маньчжурського завоювання)

Китайське суспільство наприкінці II – у III століттях. Географічне положення. Природні умови середньовічного Китаю. Особливості китайського середньовічного етносу. Суспільно-політичне становище в Китаї на межі II-III ст. «Епоха трьох царств». Утворення імперії Цзінь – першої всекитайської середньовічної держави. Китай у IV – VI ст.: втрата загальнокитайської державної єдності. Хунно-кульська держава Чжао. Колонізація долини Янцзи. Імперія Північна Вей. Період «Чотирицарства». Об'єднання Китаю в кінці VI ст. Відновлення державної єдності. Династія Суй. Характер суйської державності. Ян Гуан. Китайська імперія в часи династії Тан. Розквіт імперії при перших Танах. Скасування династії Тан і проголошення династії Чжоу. У Цзетянь. Відродження та трансформація танської держави у VIII – на поч. X ст. Китайське суспільство у X-XIII ст. Епоха “п’яти династій і десяти царств” в історії Китаю. Китай в період династії Сун. «Сунський економічний бум». Натиск кочівників на китайську імперію у XII – на поч. XIII ст. Утвердження династії Цзінь та династії Південна Сун.

Японія до епохи сьогунату (III-XII ст.)

Географічне положення та природно-кліматичні умови. Особливості японського середньовічного етносу. Соціальна організація традиційного японського суспільства. Характерні риси середньовічної японської ментальності. Японія у III-VII ст. Особливості японських протодержавних утворень. Становлення та розвиток ранньосередньовічної держави Ямато. Поява сінтоїзму. Узурпація влади кланом Сога. Реформи Сьотоку Тайсі. Переворот Тайка. «Великі реформи» Тайка. Кодекс законів Тайхорьо. Японія в період Нарської монархії: соціально-економічний розвиток та політичне життя. Рід Фудзівара. Японське суспільство у IX – першій половині XI ст. Встановлення системи секкан («регентів-канцлерів») і розвиток сьоен. Загострення суспільної кризи. Проімператорські реставраційні реформи Уда. Японія в другій половині XI – XII ст. Зміни соціальної структури. Виникнення нового стану бусі (самурайства). Правління інсей. Міжусобні війни 1156-1192 рр. Встановлення влади сьогуната.

Література:

1. Беседіна Н. В. Нова історія світу: Середньовічна та нова історія країн Азії та Африки: навчально-методичний посібник. Полтава: ПП Мирон І. А., 2020. 204 с.
2. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300–1600 / пер. з англ. Л.О. Галенко. Київ: Критика, 1998. 287 с.
3. Історія країн Зарубіжного Сходу в середні віки: підручник для вузів: пер. з рос. / Фаріца Мустафівна Ацамба, Л. І. Надірадзе, Є. А. Беляєв та ін. Київ: Радянська школа, 1959. 347 с.
4. Ковальська Я. О. Внесок стародавнього Китаю у культурно-цивілізаційний розвиток людства. *Українська орієнталістика*. 2007–2008. Вип. 2-3. С. 85–90.
5. Кошовий С. Періодизація періоду Чжаньго: дискусійні питання. *Етнічна історія народів Європи*. Вип 43. С. 137-141.
6. Кримський А. Історія Туреччини. 2-е вид., випр. Київ – Львів: Олір, 1997. 292 с.
7. Рубель В. А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ, 1997.
8. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: курс лекцій: навч. посібн. Київ: Либідь, 1997. 464 с.
9. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: курс лекцій: навч. посібн. Київ: Либідь, 2002. 735 с.
10. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія: навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 726 с.
11. Сергійчик І. М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: Навч. посібн. Суми: Університетська книга, 2006. 329 с.

ІСТОРІЯ ПІВНІЧНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА РОСІЇ В СЕРЕДНІ ВІКИ

Основні етапи процесу державної централізації в Північно-Східній Європі у XIV-XV ст.

Початок централізації в Північно-Східній Русі: економічні та політичні передумови. Відновлення продуктивних сил. Зміни в аграрному виробництві. Розвиток феодального землеволодіння та його основні тенденції. Стан ремесла і торгівлі. Зростання кількості міст та посилення їх ролі в економічному і політичному житті Північно-Східної Європи. Зміни в соціальній структурі суспільства. Визначення головних центрів боротьби за лідерство в об'єднувачому процесі. Московсько-тверське військово-політичне протистояння. Іван Калита. Новий етап боротьби за політичну перевагу в Північно-Східній Русі. Дмитро Донський та його політика. Феодальна війна другої чверті XV ст. Умови утворення Московської централізованої держави (великокнязівська влада, боярство, дворянство, церква, міста). Завершення об'єднувачого процесу. Іван III і його політика. Москва і Новгород. Організація державної влади. Роль і місце церкви в об'єднувачому процесі. Церква і великокнязівська влада.

Зміцнення самодержавства в Московській державі за часів правління Івана IV

Територіальні зміни Московської держави. Східний, західний і південний напрям зовнішньої політики Москви. Визначальні риси соціально-економічного розвитку Московської держави. Процеси в сфері феодального землеволодіння. Міста та розвиток ремісничого виробництва і торгівлі. Зміни в соціальній структурі суспільства. Державна політика в селянському питанні. Внутрішня політика першої половини XVI ст. Василь III. Церква і великокнязівська влада. Регентство Олени Глинської. Політична криза часів “боярського правління”. Утвердження на московському троні Івана IV. Структура державної влади. Реформи середини XVI ст. Реформи центрального і місцевого управління. Військова реформа. Фінансова реформа. Судова реформа. Церковна реформа. Посилення самодержавства за Івана IV. Опричнина як тоталітарно-репресивний режим самодержавної монархії. Наслідки опричнини для держави і суспільства. Московське царство наприкінці XVI ст. Федір Іванович. Династична криза. Борис Годунов.

Централізація та бюрократизація державного апарату Росії в першій чверті XVIII ст. Завершення процесу формування абсолютизму

Реформи органів державного управління і суду. Губернська реформа. Сенат і колегії. Реформа місцевого управління. Міська реформа і магістрати. Церковна реформа. Створення регулярної армії і флоту. Фінанси і бюджет. Перетворення Росії в абсолютну монархію. Формування чиновницько-бюрократичного апарату абсолютистської держави. Міжнародне становище. Створення Північного союзу. Російсько-польські стосунки. Північна війна. Російська дипломатія періоду Північної війни. Проголошення Росії імперією. Ламка старих традицій і зародження нової культури. Формування і розвиток світської культури. Політичні ідеї, ініціативи, проекти. Освіта і наука. Література, театр та образотворче мистецтво. Трансформація придворного побуту.

Література:

1. Афанасьев Ю.Н. Опасная Россия. Традиции самовластья сегодня. Москва: РГГУ, 2001. 240 с.
2. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів: навч. посібн. для студ. внз. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2013. 346 с.
3. Войтович Л. Велика Північна війна (1700–1721). / НАН України. Ін-т українознавства імені І.Крип'якевича. Львів, 2022. 370 с.
4. Мордвінцев В. М. Історія Росії (з найдавніших часів до кінця XVIII століття): навчальний посібник. Київ, 2013.
5. Плохій С. Загублене царство. Історія “русского мира” з 1470 року до сьогодні. Харків: Фоліо, 2020. 3408 с.: іл.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В СЕРЕДНІ ВІКИ ТА НОВИЙ ЧАС

Державотворчі процеси в Центральній і Південно-Східній Європі (VI – X ст.)

Між античним світом і середньовіччям. Суспільно-політична криза пізньої Римської імперії. Утворення Візантії. Розселення слов'ян. Кочівники і Центрально-Східна Європа у VI-X ст. Розвиток феодальних відносин в Центральній і Південно-Східній Європі. Перші слов'янські ранньодержавні утворення на Балканах і Подунав'ї – Держава Само, Карантанія, Велика Моравія. Виникнення держав у Південній і Центрально-Східній Європі – Першого Болгарського царства, Хорватської держави, міст-держав у Далмації, Сербської держави, Давньочеської держави, Угорського королівства, Давньопольської держави, Київської Русі. Формування і особливості ранньофеодальних держав. Типи і моделі слов'янських ранньофеодальних держав.

Політичний, економічний та культурний розвиток Польщі в XII – XV ст.

Друга половина XII – XIII ст. (період феодальної роздробленості): розпад на уділи, існування центрального уділу П'ястів, боротьба за верховну владу (Казимир II Справедливий, Лешек Білий), Ленчицький з'їзд 1180 р. та його вплив на розвиток держави та ін. Боротьба за відновлення єдиної Польської держави наприкінці XIII – другій половині XIV ст.: спроби при Генрікові IV Праведному, Пшемиславі II (повернення королівського титулу), Владиславі Локетеку. Державні реформи, внутрішня і зовнішня політика Казимира III Великого (1333–1370). Припинення династії П'ястів. Заснування династії Ягеллонів (1386) та боротьба Владислава II (1386–1432) із Тевтонським орденом. Грюнвальдська битва 1410 р., польсько-німецька війна (1454–1466) та її наслідки для Польщі. Станово-представницька монархія та вплив на її формування реформ державного управління за часів правління Казимира IV Ягеллончика (1446–1492), Яна Ольбрахта (1492–1501). Економічні і соціальні відносини в XII – початку XIII ст. Населення і внутрішня колонізація. Сільське господарство. Ремесло і торгівля. Соціальна структура. Форми колонізації і перебудова аграрних відносин. Колонізація на німецькому праві. Розвиток міст, торгівлі, гірничої справи. Соціальна структура польського суспільства. Духовенство. Селянство. Рицарство-шляхта. Формування станових привілеїв шляхти. Міщани. Заснування Краківського (Ягеллонського) університету.

Чеські землі в XII – XVI ст.

Правління Пржемислава I та II Отакарів, Вацлава II та Вацлава III. Визнання королівського титулу. Німецька колонізація Чехії, її наслідки. “Золота доба” правління короля Карла IV (1346–1378), імператора Священної Римської імперії (1346 р.). Заснування Празького (Карлового) університету. Загальночеський законник “Велична Кароліна” і регламентація відносин між королівською владою і підданими. Чеське суспільство з останньої третини XIV ст. та зародження гуситського руху. Табір гуситів: помірковані (чашники) та радикали (таборити). Хрестові походи проти гуситів (1420, 1421, 1422, 1427, 1431 рр.). “Празькі компактати”. Куртногорська угода між чашниками і католиками 1485 р. Боротьба чеського народу проти Габсбургів у XVI ст. Причини, хід та наслідки повстання 1547 р.

Завоювання турками-османами південнослов'янських народів (XIV-XVI ст.) і їх наслідки

Початок османської експансії на Балканах. Політична обстановка на Балканах в період османських завоювань. Битва на річці Мариці 1371 р. Завоювання турками-османами Другого Болгарського царства. Битва на Косовому полі 1389 р. Характер завойовницької політики османів. Визнання васальної залежності Сербією. Сербська деспотовина. Хрестовий похід 1443-1444 р. Поразка під Варною (1444). Османські завоювання другої половини XV ст. Битва при Мохачі 1526 р. і її політичні наслідки. Розділ хорватських земель. Завоювання Воєводини (середина XVI ст.). Завершення періоду османської експансії в Європі (кінець XVI ст.). Наслідки османських завоювань для слов'янських народів. Панування мусульманської меншості над більшістю християнського населення на завойованих територіях. Організація системи управління на завойованих землях. Тимарна

система землеволодіння. Правове становище підкорених народів. Дискримінація християнського населення. Ісламізація. Розвиток міст. Криза османської держави в XVII ст. Форми визвольної боротьби слов'янських народів в європейських провінціях Османської імперії.

Чехія у складі монархії Габсбургів. Перші спроби реформ

Соціально-економічне і політичне становище чеських земель в другій половині XVIII ст. Становище міст. Процес першочергового накопичення капіталу. Розвиток промислового підприємництва. Особливості політичного статусу чеських земель у складі монархії Габсбургів. Національні відносини. Перші спроби реформ в монархії Габсбургів. 1740-1781 рр. Реорганізація органів управління. Реформи Марії Терезії (1740-1780). Криза панщинно-кріпосницької системи. Панщинний патент 1775 р. Розвиток мануфактур. Ремісничче виробництво, торгове і фінансове підприємництво. Реформи Йосипа II (1780-1790). Реформа церкви. Відміна особистої залежності селян. Аграрна реформа. Адміністративна, судова та воєнна реформа. Охорона здоров'я. Соціальне забезпечення.

Річ Посполита у XVI–XVIII ст.

Внутрішньополітичний розвиток у XVI ст. Посилення позицій шляхти і становлення станової демократії. Люблінська унія. Безкоролів'я. Генрихові артикули. Нова магнатерія. Династія Вазів. Вимоги та досягнення шляхетської реформації. Контрреформація і її особливості в Польщі. Єзуїти. Берестейська унія. Від станової демократії до магнатської олігархії. Рокош М. Зебжидовського. ВКЛ у складі Речі Посполитої. Участь у Лівонській війні. Польсько-турецькі відносини. Шведська агресія і польсько-шведська війна. Боротьба за реформування державного устрою. Рокош Є. Любомирського. Ян III Собеський. Віденська битва. Політична боротьба на початку XVIII ст.: Сандомирська, Варшавська і Тарногородська конфедерації. Двокоролів'я. "Німий" сейм. Участь Польщі у Північній війні. Правління Августа III. Утворення магнатських угруповань. Правління Станіслава Августа, спроби реформ. Барська конфедерація. Поділи Польщі. Конституція 3 травня 1791 р. Причини падіння Польської держави в історіографії.

Література:

1. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ, 2004.
2. Дейвіс Н. Боже ігрище. Історія Польщі. Київ: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2008. 1080 с.
3. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів / Львівський національний університет імені Лесі Українки. Львів, 2002. 752 с.
4. Зінько О., Калитко С., Кравчук О., Поп І. Нариси історії Чехії: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД", 2017. 464 с.
5. Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.): курс лекцій: навч. посібн. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / Яровий В. І. (ред.). Київ: Либідь, 2001. 630 с.
6. Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П. С. Федорчака. Іван-Франківськ, 1999.
7. Кріль М. Історія Словаччини. Львів: Видничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 264 с.
8. Ласінська М. Ю. Історія слов'янських народів у період середньовіччя. Ч. I: навч. посібн. для студентів вчз. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 171 с.
9. Потульніцький В. Корона і ціна. Історіософія династичної історії Центральної та Східної Європи IX – XVIII ст. Львів: Видавничий дім "Наутилус", 2018. 328 с.
10. Пугач Є. Історія південних і західних слов'ян у XX ст.: навч. посібн. для студ. гуманіт. спец. вузів Харків: ОКО, 1998. 464 с.
11. Священко З. В. Історія слов'янських народів (XIX – початок XX ст.): навч. посібник. Умань: Візаві, 2021. 474 с.
12. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя: Навч. посібн. для вчз. Київ: Либідь, 2011.
13. Черній А. І., Черній В. А. Історія південних і західних слов'ян. У 4 ч. Рівне, 1999.
14. Barański Marek K. Historia Polski Średniowiecznej. Poznań: Zysk i S-ka, 2012. 298 s.
15. Grodecki R., Zachorowski S., Dąbrowski J. Dzieje Polski Średniowiecznej. Kraków: TAIWPN Universitas, 2011.
16. Szczur S. Historia Polski. Średniowiecze. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2004. 676 s.

ІСТОРІЯ НОВОГО ЧАСУ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Поняття “нова історія”

Історичний зміст нового часу. Періодизація нової історії. Зародження індустріального суспільства та формування цілісності світового розвитку (XVI–XVIII ст.).

Економічний розвиток країн Західної Європи у XVI - першій половині XVII ст.: нові тенденції на рубежі епох

Промислова техніка та продуктивність праці періоду переходу від феодального до індустріального суспільства. Основні досягнення в галузі науки і техніки, їх впровадження у промислове виробництво. Історичні передумови зародження капіталістичних відносин: розвиток товарного господарства, спеціалізація ремесла, посилення майнової та соціальної диференціації, формування великих капіталів (“первісне накопичення капіталів”) і розвиток розширеного відтворення. Методи первісного накопичення капіталів, “революція цін”. Поява мануфактур, їх типи. Роль мануфактури в економічній структурі західноєвропейських країн. Торгівля, торгові шляхи і торгова організація. Грошові системи. Розвиток банківської і кредитної справи. Завершення процесу складання внутрішніх національних ринків. Зміни в соціальній структурі західноєвропейського суспільства в процесі генези капіталізму.

Місце та роль Реформації в процесі переходу європейської цивілізації від Середньовіччя до Нового часу

Передумови та причини виникнення реформаційного руху в країнах Західної Європи. Криза релігійно-схоластичної ідеології, поява і розвиток гуманізму. Антропоцентризм. Поширення еретичних рухів, занепад авторитету католицької церкви (симонія, продаж індульгенцій) і папської влади. Основні напрямки, течії та особливості розвитку Реформації в країнах Західної Європи. Зародження реформаційного руху в Північній Німеччині. Лютеранська реформація в Німеччині. Цвингліанська і кальвіністська реформація в Швейцарії. Реформація в Скандинавії. Розвиток англіканської церкви. Гугеноти у Франції. Рух за реформу церкви в Італії. Контрреформація в Європі. Причини контрреформації. Католицька реформа і контрреформація. Створення ордену єзуїтів та його діяльність. Тридентський собор та його рішення. Участь політичних структур у контрреформації. Контрреформація та культура.

Міжнародні відносини в XVI – серед. XVII ст. Основні вогнища міжнародних конфліктів в Європі

Розвиток міжнародних відносин в ранній Новий час. Утвердження системи «політичної рівноваги». Виникнення світової системи міжнародних економічних відносин. Становлення світової колоніальної системи. Поглиблення міжнародного поділу праці. Роль конфесійного фактору в системі міжнародних відносин. Оформлення дипломатичної служби. Секляризація дипломатії. Основні вогнища і причини міжнародних конфліктів. Зародження французько-габсбургських протиріч. Італійські війни. Ранні торгові колоніальні війни. Боротьба за колонії. Англо-іспанський конфлікт та його розв'язання. Іспано-французькі відносини в другій половині XVI ст. Англо-французькі відносини. Англо-французьке суперництво в Шотландії. Загострення міжнародних протиріч в Європі на початку XVII ст. Тридцятилітня війна. Вестфальський мир і його значення. Європа та Османська імперія в ранній Новий час. Балканські землі у складі Османської імперії. Етно-соціальна і конфесійна політика Порту в балканських країнах. Політика ісламізації та асиміляції підкореного християнського населення.

Війна північноамериканських колоній за незалежність і утворення США

Заснування англійських колоній. Причини, хід та наслідки війни за незалежність північноамериканських колоній. Декларація незалежності США 1776 р. Версальський мирний договір 1783 року. Роль “батьків-засновників” США Т. Джефферсона, Б. Франкліна, Дж. Вашингтона, А. Гамільтона у формуванні американської державності. Основні конституційні акти США. Білль про права. Розвиток демократичних ідей в американському суспільстві XVIII – початку XIX ст. характер, особливості й підсумки першої американської революції.

Реформи «освіченого абсолютизму» у західноєвропейських країнах

Сутність концепції “освіченого абсолютизму”. Становлення та розвиток абсолютизму у Франції: від Людовіка XIV до Людовіка XVI. Спроби реформ у другій половині XVIII ст. Передумови проведення реформ та їх зміст. Криза французького абсолютизму.

Німеччина після Тридцятирічної війни. Священна римська імперія німецької нації. Прусія часів Вільгельма. Особливості реформаторської діяльності монархів у Австрійській імперії, Іспанії, Португалії, скандинавських країнах. Формування колоніальних імперій європейських країн.

Франція та Європа під владою Наполеона

Бонапартистський режим. Франція і Європа в період наполеонівських війн. Вплив французької революції на суспільно-політичний розвиток Великої Британії, монархії Габсбургів, Італії й Іспанії. Віденський конгрес 1815 р. та перебудова політичної мапи Європи.

Революція 1848–1849 рр. на європейському континенті

Революції у Франції і встановлення Другої імперії. Революція в Німеччині та її результати. Революція в Австрійській імперії та її результати. Революція в Італії та її результати.

Основні етапи об'єднання Німеччини та утворення Німецької імперії. О.Бісмарк

Соціально-економічні та політичні передумови об'єднання Німеччини. О. фон Бісмарк та його програма утворення Німецької імперії. Прусько-данська, австро-пруська та франко-пруська війни. Проголошення Німецької імперії. Конституція 1871 року.

Соціальне законодавство у Великій Британії в останній третині XIX – на початку XX століття. Д. Ллойд-Джордж.

Соціальна політика у програмах та політичній практиці ліберальних та консервативних кабінетів Великої Британії в останній третині XIX століття. В. Гладстон. Б. Дізраелі. Соціальне законодавство на початку XX століття. Д. Ллойд-Джордж.

Культура європейського відродження

“Культура Відродження”: суть поняття, періодизація, типологія. Історичні передумови становлення ренесансної культури. Гуманізм як ідеологія культури Відродження. Нова концепція людської особистості і нова модель освіти. Антропоцентризм. Натурфілософія. Основні центри культури Відродження в Італії та країнах Західної Європи. Зв'язок культури і мистецтва Відродження. Значення культури в утвердженні нового реалістичного мистецтва. Коло тем та ідей мистецтва Відродження. Нове, у порівнянні з середньовіччям, співвідношення архітектури, скульптури і живопису. Новий тип художника. Роль меценатства в утвердженні нової культури. Вивчення анатомії, перспективи людських пропорцій та руху як засобу для створення реалістично правдивого мистецтва. Розвиток теорії мистецтва. Нове в техніці живопису. Міфологічний та релігійний сюжети – привід для створення реалістичних образів. Творчість визначних майстрів доби Відродження.

Постренесансна культура XVII ст.: основні тенденції та лінії розвитку

Основні фактори розвитку європейської культури XVII ст. Реформація та контрреформація та їх слід у культурі. Наукова революція XVII ст. та формування світоглядних засад культури Нового часу. Криза антропоцентризму і ренесансного світогляду. Особливості розвитку художньої культури XVII ст. Основні відмінності від мистецтва XVI ст. Національні школи в мистецтві. Розквіт національних художніх шкіл Голландії, Франції, Іспанії, Італії. Бароко та реалізм у мистецтві. Характер бароко, його зв'язок з релігійним мистецтвом та придворною культурою. Характеристика бароко як провідної художньо-стилістичної системи XVII ст., його періодизація. Живопис бароко: тематика, сюжетний репертуар, створення розгалуженої системи жанрів (портрет, пейзаж, натюрморт, побутовий, міфологічний та історичний жанри). Розробка драматичної дії та експресії жесту. Класицизм як художньо-естетичний напрям. Основні художні принципи класицизму. Ієрархія жанрів. Класицизм як стиль в архітектурі, малярстві, музиці, літературі. Перші спроби регламентації художньої творчості.

Європейська література доби Просвітництва: історичні умови, жанри, літературні стилі, постаті

Видатні відкриття в історії європейських літератур у XVIII ст. Ідейна та естетична єдність змін в літературах Англії, Франції, Німеччини. Поняття Розуму і Природи в системі філософських, соціологічних суджень європейських мислителів. Неоднорідність просвітницького руху в країнах Західної Європи. Ідейні протиріччя в середовищі просвітників: А. Галлер – Вольтер; Ж.-Ж. Руссо – Вольтер. Естетичні принципи літератури Просвітництва. Літературні жанри: есе (раннє Просвітництво), мемуари (мемуари Сен-Сімона, Вольтера, Бомарше, Гольдоні, К. Гоцці, Альф'єрі, Казанови) й епістолярна література, подорожні нотатки, просвітницький роман, драма, сатира, поезія. Завершення бароко, розвиток рококо, класицизму, сентименталізму. Постаті: Дж. Свіфт, Д. Дефо, С. Річардсон, Г. Філдінг, Л. Стерн, Бр. Шерідан, Р. Бернс – Англія; Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтер, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо, П. де Бомарше – Франція; К. Гольдоні, К. Гоцці – Італія; Г. Е. Лессінг, Й. Г. Гердер і „Буря і натиск”, Й. Гете, Фр. Міллер – Німеччина.

Література:

1. Акунін О. С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1492–1918 рр.): Хронологія подій: Навч. посібник. Миколаїв: ТОВ Фірма “Іліон”, 2013. 575 с.
2. Баран З., Качараба С., Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (кінець XV – початок XIX ст.) / за ред. З.А. Баран. Київ: Знання, 2015.
3. Боровець І. Нова історія країн Європи та Америки 1870–1918 рр.: міжнародні відносини: Практикум: Навчальний посібн. Для студ. іст. ф-ів та факультетів міжнародних відносин ввз. Кам'янець-Подільський: ПП “Медобори-2006”, 2014. 264 с.
4. Буглай Н. М. Нова історія країн Європи та Америки. Ч. 1: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Вид-во А. В. Румянцева, 2019. 196 с.
5. Бутенко Р. В., Іржавська А. П. Відродження в історії європейської цивілізації: навч.-метод. посіб. Черкаси, 2014.
6. Гончар Б. М., Городня Н. Д. Нова історія країн Європи та США (1870–1918 рр.): підруч. Київ: Київський університет, 2008. 414 с.
7. Давиденко Г.Й., Величко М. О. Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII ст.: навч. посібн. Київ: Центр учбової літератури, 2007.
8. Дейвис Н. Європа. Історія / пер. з англ. Київ: Основи, 2000.
9. Дятлов В. О., Стрілюк О. Б. Нова історія країн Європи та Америки (другий період). Чернігів: ЧНПУ ім. Т. Шевченка, 2005. 76 с.
10. Європейська Реформація XVI ст.: історико-антропологічний вимір (до 500-ї річниці початку Реформації в Європі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 8 лютого 2017). Запоріжжя: АА Тандем, 2017. 216 с.
11. Зарубіжні письменники: Енциклопедичний довідник: у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Шавурського. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005.
12. Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (XIX – початок XX століть): навч. посібник / за ред. Б. В. Сипко. Львів: Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2020. 456 с.
13. Кузьмін О. С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки. Житомир, 2011. 455 с.
14. Нова історія країн Західної Європи й Північної Америки XVII – 60-ті рр. XIX ст.: підручник / Б.м. Гончар, О. П. Машевський, Н. С. Папенко та ін. Київ, 2013.
15. Орлова Т.В. Історія сучасного світу (XV – XXI ст.). Київ: Вікар, 2008. 552 с.
16. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури: навч. посіб. Харків, 1999.
17. Прокаєв Ф. Зарубіжна література: Навчальний посібник для студентів педінститутів. Київ, 1987.
18. Реформація і трансформація суспільства: досвід минулого і виклики сучасності: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м.Львів, 8-9 грудня 2017 р.). Львів, 2017.
19. Роудс Джеймс Форд, Мартін Джозеф Плам. Історія громадянської війни в США. 2023
20. Сокирська В. В. Нова історія країн Європи та Америки. Ч. 1. Умань: ПП Жовтий, 2010. 399 с.
21. Сокирська В.В. Нова історія країн Європи та Америки. Ч. 2. Умань: ПП Жовтий, 2011. 351 с.
22. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX сторіччя: історико-естетичний нарис: навчальний посібник для студентів ввз / Нац. ун-т “Києво-Могилянська академія. Київ: КМ Академія, 2004.

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ, АФРИКИ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НОВОГО ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ

Османська імперія у XVII – XIX ст.: особливості соціально-економічного розвитку та визрівання кризи

Занепад військової могутності турків та поразки Османської імперії у війнах з європейськими державами. Криза військово-ленної системи. Виникнення «східного питання». Реформаторські рухи в Османській імперії. Селім II. Східне питання наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Передумови і суть Танзимату. Посилення впливу іноземного капіталу після підписання Паризького трактату. Зародження турецької національної буржуазії. «Нові османи» та конституція 1876 р. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. Східне питання наприкінці XIX ст. перетворення Османської імперії в напівколонію. Зародження младотурецького руху.

«Революція Мейдзі» і проблеми модернізації Японії в кінці XIX–початку XX ст.

Передумови, характер і рушійні сили революції 1867 – 1868 рр. переворот 3 січня 1868 р. Громадянська війна та ліквідація сьогунату. Реформи кінця 60-х – початку 70-х рр. Економічна стратегія уряду Мейдзі. “Мейдзі Ісін”, як корінний поворот в історії Японії. Політична ситуація в Японії після революції 1868 р. Розвиток країни у 70-90-ті рр. XIX ст. Буржуазні реформи. Активізація політичного життя, виникнення перших політичних партій. Конституція 1889 р. Основні риси зовнішньої політики Японії. Японо-китайська війна 1894 – 1895 рр. Російсько-японські відносини кінця XIX – початку XX ст.

Тайпіни: соціальна утопія в Китаї у середині XIX ст.

Китай на середину XIX ст. Загострення кризи маньчжурської імперії. Передумови і початок селянської війни тайпінів. Вчення Хун Сюцюаня і його сподвижників. Соціальна утопія і реальна практика тайпінів. Основні етапи тайпінського руху. Тайпіни в боротьбі за владу в 1853–1856 рр. Переворот 1856 р. Друга опіумна війна. Падіння Тайпінської держави. Наслідки селянської війни тайпінів.

Фашизація Японії та зовнішня політика другої половини 30 – поч. 40-х років XX ст.

Союз “молодих офіцерів” і “нових” концернів. Посилення впливу військових. Імператор Сьова (Хірохіто, 1926–1945). Культ імператора та претензії на світове панування Японії у другій половині 30-х рр. XX ст. Фашизація Японії. Створення Маньчжу-го. Військовий путч 1936 р., прихід до влади “групи контролю”. Основні принципи національної політики прем’єр-міністра Хіроїти. Політика уряду князя Кононе. Хасан і Халхін-Гол, як проба сил японської воєнщини. Агресія Японії в Південно-Східній Азії. Німецький вектор зовнішньої політики Японії. “Троїстий пакт”.

Єгипет у другій половині XX ст.: основні тенденції політичного та економічного розвитку

Єгипет після Другої світової війни. Повалення компрядовського монархічного режиму короля Фарука. Революція військових 1952 р. Муххамад Нагіб (1953–1956). Г. А. Насер (1956–1970). Реформи 50-х років у Єгипті. Конституція 1956 р. Причини та наслідки Суецької кризи. Утворення та розпад Об’єднаної Арабської республіки. Економічні перетворення в Єгипті 60-х рр. XX ст. Арабо-ізраїльське протистояння. “6-денна війна”. Президентство Муххамад Анвар ас-Садата (1971–1981). Зміни політичного курсу Єгипту за часів Муххамад Хосні Саїд Мубарака (1981–2011).

Латинська Америка в міжнародних відносинах 80-90-х років XX – поч. XXI ст.

Латиноамериканський регіон на початку 80-х років XX ст. Центральнаамериканська криза та проблеми її вирішення. Контадорський процес. Падіння військових диктатур в латинській Америці. “Втрачене десятиріччя” 80-х і економічні проблеми 90-х рр. досвід трансформації суспільства у країнах Латинської Америки. Куба в нових історичних умовах. Проблема політичної стабільності в регіоні. Діяльність ОАД: нові підходи. Розвиток інтеграційних процесів у Латинській Америці. Основні тенденції розвитку регіону на початку XXI ст.

Література:

1. Балог Г. Історія і культура ісламу / під ред. Ф. Ю. Алваша. Київ: Фенікс, 2012. 448 с.
2. Бродський Р.М., Енольський З.А. Нова історія країн Азії та Африки. Ч. I. Київ, 1979. 288 с.
3. Головченко В. І., Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX друга третина XX ст.): навч. посібн. Київ: Либідь, 2010. 520 с.
4. Гон М. Історія Азії другої половини XX ст. Рівне, 2002.
5. Гон М. Новітня історія країн Азії в повоєнний період. Рівне, 2000. 120 с.
6. Єфімов Г. Нариси з нової та новітньої історії Китаю. Київ, 1994.
7. Збірник документів з нової історії країн Азії та Африки: Навч.-метод. посібн. [Упорядники: О. Ковальков, В. Філоретов]. Кіровоград: ПП Центр ОП «Авангард», 2012. 344 с.
8. Іванова Т.Ю. Нова історія країн Азії та Африки. Частина перша. Східна, Південна та Південно-Східна Азія: Навчально-методичний посібник для студентів історичних спеціальностей. Миколаїв: МНУ, 2018. 191 с.
9. Іванова Т.Ю. Новітня історія країн Азії та Африки (1900-1945 рр.): методичні матеріали до самостійної роботи студентів історичних спеціальностей. Миколаїв: МНУ, 2017. 131 с.
10. Іржавська А. П., Терещенко Т. В. Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу: навчально-методичний посібник. Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2015. 416 с.
11. Кириченко В. П. Нова історія країн Азії, Африки та Латинської Америки: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 168 с.
12. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки: посібн. для студ. істор. і гуманітар. Ффк-тів ун-ів. Львів: Афіша, 2004. 430 с.
13. Колоніалізм в історії країн Сходу (Актуальні проблеми вивчення): Навчально-методичний посібник. [Упорядник О. Ковальков]. Кіровоград: ПП Центр оперативної поліграфії «Авангард». 2014. 97 с.
14. Марущенко О. В. Історія країн Азії і Африки в нові і новітні часи: навч.-метод. посібн. для студ. денної та заочної форми навчання, які навчаються на спеціальності 032 Історія та археологія. Івано-Франківськ, 2019. 96 с.
15. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): навч. посібн (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта. Історія. Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.
16. Полянський П. Країни Латинської Америки (1900–1945). *Історія в школі*. 1997. № 6. С. 10–14.
17. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI - початок XX ст.): підручник для студентів ВНЗ. Київ: Академія, 2012. 374 с.
18. Порох Н. В. Новітня історія країн Азії та Африки: навчально-методичний посібник. Полтава, 2021. 79 с.
19. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): навч. посібник. Київ: Либідь, 2007. 560 с.
20. Священко З. В., Скрипник О. М. Новітня історія країн Азії і Африки: навч.-метод. посібник. Умань: ВПН “Візаві”, 2014. 294 с.
21. Сергійчик І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.): Посібн. для студ. вищ. навч. закладів. Суми: Університетська книга, 2002. 288 с.
22. Скрипник О. М. Нова історія країн Азії і Африки: навч. посібник. 2-ге вид., доп. Умань: ПП Жовтий, 2011. 116 с.
23. Степанков В. С., Дубінський В. А., Опря І. А. Нова історія країн Азії та Африки: навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2006. 164 с.
24. Стрілюк О.Б. Практикум з новітньої історії країн Азії та Африки (1918-1945 рр.): навчально-методичне видання. Чернівці: Видавець Лозовий В.М., 2014. 312 с.
25. Хамагуті Е. Що таке японська модель: переваги та вади в добу глобалізації / пер. з яп. Київ: КМ Академія, 2003.
26. Шлапак А. Хронологічні таблиці з нової історії країн Азії та Африки XVI ст. – початок XX ст. Київ: Саміт-книга, 2018. 464 с.
27. Ямпольська Л.М. Нова історія країн Азії та Африки (XVII - початок XX ст.): Навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. 142 с.
28. Ямпольська Л. М. Новітня історія країн Азії та Африки: навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2017. 164 с.

СУЧАСНА ІСТОРІЯ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Передісторія, хід і результати Німецької революції 1918-1919 років

Поразка II-го Райху у Великій війні. Комп'єнське перемир'я. Загострення внутрішньополітичної кризи. Утворення уряду Макса Баденського та закони про “парламентаризацію”. Німецька революція: причини, характер, етапи. Ліквідація монархії Гогенцолернів і створення Ради Народних Уповноважених (РНУ). Проголошення Німецької республіки. Реорганізація німецьких політичних партій та рухів. Перші лідери республіки – Ф. Еберт, Ф. Шейдеман. Внутрішня політика РНУ. I Всенімецький з'їзд Рад. Січневе збройне повстання у Берліні. Організація та проведення виборів до Установчих зборів. Баварська радянська республіка. „Ар'єргардні бої” (лютий – травень 1919 р.). Конституційний устрій Веймарської республіки.

Фашизм, націонал-соціалізм, іберофашизм наприкінці 1910-х - 1930-х років: типологічне зіставлення ідеологій, рухів, державних режимів

Завершення навздогінної модернізації в країнах “другого ешелону” – Італії. Німеччини. Іспанії. Песимізм 1910-1930-х років як соціокультурний та соціопсихологічний чинник зародження фашизму. Ідеологічні джерела фашистських рухів. Середні верстви та традиціоналістичні еліти у процесах соціальної самоідентифікації фашизму. Система вождизму – Б. Муссоліні, А. Гітлер, Ф. Франко. Типологія фашистських режимів.

«Тетчеризм» і «рейганоміка» – британський та американський варіанти неоконсервативної ідеології і політичної практики

Орієнтація на вільну ринкову економіку, приватне підприємництво та ініціативу – основні складові політики британських неоконсерваторів. Внутрішня політика М. Тетчер: приватизація державного сектора і згортання державного регулювання економіки; курс на вільне ринкове господарство. Особливості соціальної політики. Внутрішня і зовнішня політика Р. Рейгана: піднесення виробництва шляхом активізації підприємництва; скорочення соціальних витрат; посилення воєнних позицій США у світі.

Особливості соціально-економічного і політичного розвитку Євросоюзу наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття

Проблема розширення Європейського Союзу в 90-ті роки. Розвиток правового простору єдиної Європи. Технологічні. Валютні і політичні аспекти євроінтеграції. Маастріхтські домовленості 1991 р. Поглиблення інтеграційних процесів на початку ХХІ ст. Протиріччя європейської інтеграції. Перспективи дальшого розвитку інтеграційного процесу.

Європейське художнє мистецтво ХХ – ХХІ століть: естетика, художні напрямки і стилі, постаті

“Некрасиве і малозрозуміле” сучасне художнє мистецтво. Поняття “дегуманізації” мистецтва та “мистецтва приреченого на іронію” Хосе Ортеги-і-Гассета. Егоцентризм та психологізм сучасного художнього мистецтва. Основні напрямки і стилі сучасного живопису: експресіонізм – група “Міст” і її прихильники, Е. Нольде, О. Дікс, Е. Мунк, Дж. Сенсор; абстракціонізм – В. Кандинський, К. Малевич, К. Бранкузі; пластицизм – П. Модріан; примітивізм – Гоген (засновник), А. Руссо, М. Шагал; сюрреалізм – Р. Магніт, С. Далі, кубізм – П. Пікассо, Ж. Брак; фовізм – А. Матісс (засновник), А. Дарен; дадаїзм – художній клуб “Кабаре Вольтер”, М. Дюшан, Й. Бойз; ташизм (“пляма”) – Дж. Поллок.

Література:

1. Багацький В. В., Кормич Л. І. Культурологія: історія і теорія світової культури ХХ ст.: навч. посіб. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Кондор, 2007.
2. Газін В. П. Новітня історія країн Європи та Америки 1945–2002 рр.: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2004. 621 с.
3. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002): навч. посібник. Вінниця: Видавництво “Фоліант”, 2003. 560 с.
4. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945 рр.). Київ, 2001.
5. Ірландська республіканська армія: Стратегія і тактика / за ред. Олега Фешовця. Львів: Видавництво «Астролябія», 2018. 160 с. (Серія: Бібліотека командира).

6. Мицик Л. М., Кузьменко Ю. В. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–2007): навч. посіб. Київ: академвидав, 2007. 544 с.
7. Новітня історія країн західної Європи та Північної Америки (1945 р. – початок ХХІ ст.): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Баран З. А., Кипаренко Г. М., Козицький А. М., Мовчан С. П., Сіромський Р. Б., Швагуляк М. М.; за ред. М. М. Швагуляка. Львів, 2011.
8. Сучасна культурологія / за ред. Л. Сандюк, Н. Щубелки. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 400 с.
9. Шейко В. М. Історія художньої культури. Західна Європа ХІХ – ХХ ст.: Підручник для студентів вузів. Харків, 2011.
10. Язьков Є. Ф. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945 рр). Київ, 2000.

СУЧАСНА ІСТОРІЯ СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА РОСІЇ

Територіальна експансія СРСР на початку Другої світової війни

Загострення міжнародного становища в кінці 1930-х рр. зовнішньополітичні орієнтації СРСР у 1939-1940-х рр. Підписання радянсько-німецьких договорів 1939 р. про ненапад, про дружбу й кордони. Секретні протоколи. Англо-франко-радянські переговори. їх підсумки. Причини й початок Другої світової війни. Включення Балтійських Республік, Західної України, Західної Білорусії, Північної Буковини, Бессарабії до складу СРСР. Війна СРСР проти Фінляндії, її підсумки й наслідки. Стан військово-економічного потенціалу СРСР.

Криза радянської державної системи та шляхи її розв'язання

Спроби модернізації системи в другій половині 1980-х рр. Пошуки виходу з економічної кризи: курс на прискорення соціально-економічного розвитку, перехід до ринкової економіки. Шляхи й методи демократизації громадського життя: становлення багатопартійності, розвиток гласності, політичного плюралізму; виникнення й діяльність суспільних рухів й організацій; прийняття Декларації прав і свобод людини; запровадження нових вищих органів законодавчої влади в країні (Верховні ради СРСР і союзних республік, З'їзди народних депутатів); введення інституту президенства. Національні й міжнаціональні процеси. Проголошення суверенітету республік. Новий зовнішньополітичний курс країни. Події 19-21 серпня 1991 р. та їх наслідки. Розпад СРСР. Утворення нових незалежних держав на пострадянському просторі. СНД.

Становлення нової російської державності.

Прихід до влади Б. Єльцина. Протиріччя між регіональними та федеральними владами. Чеченське питання. Становлення ринкової економіки. Внутрішня політика РФ від часу приходу до влади В. Путіна. 2008 – 2010 – президентство Д. Медведєва. Зовнішня політика РФ. Культурне життя.

Література:

1. Баган О. Rossica: Російська цивілізація в історіософських інтерперетаціях. Тернопіль: Крила, 2022. 130 с.
2. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів: навч. посібн. для студ. внз. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2013. 346 с.
3. Історія Центрально-Східної Європи. Навч. посібник / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001.
4. Політковська А. Друга чеченська. Київ: Діокор, 2004. 296 с.

СУЧАСНА ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Основні тенденції розвитку держав Центрально-Східної Європи в міжвоєнну добу

Післявоєнний устрій Європи: проблема кордонів і Версальська система мирних договорів. Розпад держав-імперій, відступ імперського мислення, поява самостійних держав (Польська Республіка, Чехословацька Республіка, Королівство Сербів, Хорватів і Словенців (з 1929 р. – Югославія), Австрія, Угорщина, Фінляндія, Литва, Латвія, Естонія), нове

співвідношення сил на міжнародній арені як головний наслідок першої світової війни. Етапи розвитку Центрально-Східної Європи в міжвоєнні роки: 1918 – 1923 рр. – період післявоєнної нестабільності; 1924 – 1929 рр. – період стабілізації; 1929 – 1933 рр. – велика депресія, загроза економічної кризи; 1933 – 1939 рр. – назрівання другої світової війни, загострення протиріч між країнами, виникнення „торговельних війн” і міждержавних конфліктів.

Антиавторитарні рухи в країнах Центрально-Східної Європи в 1950-1960-х роках

Головні причини назрівання кризи в суспільному житті. Перехід Югославії до „самоврядного соціалізму” Антиурядові виступи робітників Східної Німеччини в червні 1953 р. Спроби лібералізації комуністичних режимів після смерті Й. Сталіна. Соціально-політична криза середини 50-х років у Польщі. Антитоталітарне повстання в Угорщині та його придушення. Соціально-політична криза Чехословаччині у 1968 році.

Політичний ландшафт країн Центрально-Східної Європи у 80 – на початку 90-х рр. ХХ ст.

Ерозія тоталітарних режимів після придушення „Празької весни” 1968 р. Прояви кризи „реального соціалізму”: нездатність „розвинутого соціалізму” забезпечити пристойний рівень життя населенню, втрата тотальності і розвиток вимушеного плюралізму. Роль творчої і наукової інтелігенції у відродженні громадського і духовного життя. Конфлікти держави з Церквою (Польща – 1956, 1965, 1968, 1970, 1976, 1980 рр. тощо). Діяльність самоврядної спілки „Солідарність” в Польщі (1980 р.). Утворення Угорського Демократичного Форуму (1987 р.) та Союзу Вільних Демократів (1988 р.) в Угорщині. Самоорганізація політичної опозиції в Болгарії. Утворення „гельсінських груп”. Револуції 1989 – 1991 рр. в країнах регіону. Причини краху комуністичних режимів. Радянський фактор у внутріполітичних процесах в країнах Центрально-Східної Європи.

Література:

1. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001.
2. Славіч Б. Історія Балкан XVIII – XIX століття. Київ, 2003.
3. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007.
4. Яровий В.І. Історія Західних і Південних слов'ян у ХХ столітті: Курс лекцій. Київ, 1996.
5. Яровий В.І. Новітня історія країн Східної Європи. 40-ві – 90-ті роки ХХ століття: Курс лекцій. Київ, 1997.
6. Ротшильд Дж. Східно-Центральна Європа між двома світовими війнами / пер. з англ. В. Канаша. Київ 2001.

Проблеми становлення і розвитку Союзної Республіки Югославії. Косовська криза та її наслідки

Утворення і розвиток Союзної Республіки Югославія. Ухвалення Конституції Сербії (вересень 1990 р.). Обрання президентом Сербії Слободана Мілошевича (грудень 1990 р.). Ухвалення рішення про континуїтет державного, міжнародного, правового та політичного статусу СФРЮ в новій спільній державі – Союзній республіці Югославія (СРЮ). Конфлікт на Балканах. Збройна боротьба боснійських сербів за відокремлення від БґаГ та приєднання до СРЮ. Оголошення Радою Безпеки ООН Сербію агресором та запровадження щодо неї широкомасштабних акцій (30 квітня 1992 р.). Загострення ситуації в Косові. Президентство самопроголошеної Республіки Косово лідера албанського національного руху Ібрагіма Ругова. Припинення громадянсько-етнічної війни в Боснії та Герцеговині. Укладення Дейтонської і Паризької мирних угод та Основного договору про Сремсько-Баранську область, рішення ради Безпеки ООН про часткову відміну економічних санкцій (вересень 1994 р.). Косовська криза. Розбудова у Косово „тіньової держави”. Сутички між албанськими бойовиками та сербськими силами правопорядку. Початок політичного діалогу (31 березня 1998 р.). 73-денне бомбардування Белґраду та інших центрів Сербії авіацією НАТО.

Падіння влади СПС, протести проти політики С. Мілошевича. Прихід до влади Воїслава Коштуніца. Скасування міжнародних санкцій проти СРЮ.

Література:

1. Баран З., Кріль М. Історія Югославії. 1918 – 1990. Текст лекцій. Львів, 1997.
2. Брусиловська О. І. Системні трансформації посткомуністичних країн Європи. 1989–2009: навч. посібн. Одеса, 2011. 444 с.
3. Газін В.П. Новітня історія країн Європи та Америки 1945 – 2003 роки. К., 2004.
4. Єлавіч Б. Історія Балкан. XX століття. Київ: Свенас, 2004. 600 с.
5. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001.
6. Каменецький М. Роль Хорватії у процесі розпаду СФРЮ. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Історія”*. 2007. Вип. 18. С. 85–91.
7. Рудяков П. М. Конфліктні вузли цивілізаційної “карти” Європи у XX ст.: характер і витоки Балканської кризи. *Сучасна цивілізація: гуманітарний аспект*. Київ, 2004. С. 216–228.
8. Саган Г. Особливості національних рухів в Югославії у 60–80-ті рр. XX ст. *Наукові записки: зб. пр. молодих вчених та аспірантів*. Київ, 2008. Т. 16. С. 484–501.
9. Шлапаченко Д. М. Внутрішні, регіональні та міжнародні фактори в еволюції Косовського конфлікту: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2010. 49 с.
10. Vanac I. The national question in Yugoslav. Ithaca/London: Cornell University Press, 1992. 440 p.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Кам'яний вік та території України.
2. Ранні слов'яни на території України за археологічними джерелами.
3. Українська рукописна і стародрукована книга XI-XVIII ст.
4. Юліанський і григоріанський календарі. Розрахунок часу на українських землях.
5. Українська державна символіка. Герб і Прапор Волинської області.
6. Писемні пам'ятки візантійських та західноєвропейських авторів про Русь VI-XI ст.
7. «Повість минулих літ»: редакції, списки і протографи.
8. Козацькі літописи XVIII ст. як історичне джерело.
9. Актові та діловодні документи російських та австрійських органів державного управління XIX – початку XX століття.
10. Стародавнє населення України у ранньозалізну добу.
11. Давні слов'яни на території України.
12. Виникнення держави у східних слов'ян та основні етапи її історичного розвитку.
13. Галицько-Волинська держава за правління Данила Галицького.
14. Українські землі під владою Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського.
15. Соціально-економічний розвиток України наприкінці XIV – першій половині XVII ст.
16. Люблінська унія 1569 р.
17. Виникнення козацтва. Запорозька Січ та її роль в історії України.
18. Визвольна війна в Україні середини XVII ст. (Хмельниччина 1648-1657 рр.).
19. Руїна.
20. Гетьманщина в останній чверті XVII – 80-х рр. XVIII ст.
21. Економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії в дореформенний період.
22. Український національно-визвольний рух доби Романтизму: зюірання фольклору у підросійській та Руська Трійця у підавстрійській Україні.
23. Кирило-Мефодіївське товариство.
24. Суспільно-політичний і національний рух в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX ст.
25. “Весна народів” на західноукраїнських землях 1848–1849 рр. Західноукраїнські землі у другій половині XIX ст.
26. Україна в роки Першої світової війни.
27. Роль та місце Центральної Ради в Українському національно-демократичному русі 1917–1921 рр. Історіографія питання.
28. Внутрішня та зовнішня політика Директорії УНР.
29. Внутрішня та зовнішня політика гетьманату П. Скоропадського. Історіографія питання.
30. Політика більшовиків в Україні у 1917–1921 рр. Історіографія питання.
31. Західноукраїнська Народна Республіка: внутрішня та зовнішня політика.
32. Нова економічна політика та її здійснення в Україні. Історіографія питання.
33. Соціально-економічні та суспільно-політичні перетворення в УРСР наприкінці 1920-х – у 1930-х роках.
34. Голодомор 1932–1933 рр.: причини, масштаби та наслідки.
35. Вхідження західноукраїнських земель до складу УРСР. Історіографія питання.
36. Напад нацистської Німеччини на СРСР і окупація України військами Німеччини та її союзників. Історіографія питання.
37. Національно-визвольний рух в Україні у період Другої світової війни. Історіографія питання.
38. Волинська трагедія: Причини, перебіг, наслідки.
39. Звільнення території України від нацистської окупації. Наслідки війни для

- українського народу. Історіографія питання.
40. Україна у другій половині 1940-х – на початку 1950-х років. Зміни державної приналежності українських земель після Другої світової війни. Депортації та насильницькі переселення.
 41. Культурне життя в Україні в останній період сталінщини (1945–1953 рр.). Історіографія питання.
 42. Україна на міжнародній арені (1945–1991 рр.). Історіографія питання.
 43. Спроба реформування радянського суспільства (середина 1950-х – перша половина 1960-х років). Історіографія питання.
 44. Україна в період “застою” (друга половина 1960-х – середина 1980-х років). Історіографія питання.
 45. Зародження і розвиток дисиденства в Україні: форми опору комуністичному режимові та ключові постаті. Історіографія питання.
 46. Суспільно-політичні процеси в Україні у другій половині 1980-х – на початку 1990-х років Історіографія питання.
 47. Україна на шляху до незалежності (початок 1990-х років). Історіографія питання.
 48. Державотворчі процеси в незалежній Україні. Історіографія питання.
 49. “Помаранчева революція”, “Євромайдан” та його наслідки.
 50. Анексія Криму Росією. Збройна агресія Росії проти України.
 51. Старосхідні цивілізації: спільне та особливе.
 52. Суспільно-політичні моделі держави Стародавнього Китаю.
 53. Стародавній Єгипет: віхи історії.
 54. Формування давньогрецького античного полісу та основні його характеристики.
 55. Військово-політичні конфлікти в Греції IV – V ст. до н.е.
 56. Суспільно – політична структура Римської республіки.
 57. Франкська держава Каролінгів.
 58. Загальні тенденції економічного, соціального і політичного розвитку Західної Європи в XI-XV ст.
 59. Середньовічне місто.
 60. Візантійська імперія в XII – XV ст.
 61. Економічний розвиток країн Західної Європи у XVI – першій половині XVII ст.: нові тенденції на рубежі епох.
 62. Місце та роль Реформації в процесі переходу європейської цивілізації від Середньовіччя до Нового часу.
 63. Міжнародні відносини в XVI – серед. XVII ст. Основні вогнища міжнародних конфліктів в Європі .
 64. Культура європейського Відродження.
 65. Постренесансна культура XVII ст.: основні тенденції та лінії розвитку.
 66. Китайська імперія у XIII – XVII ст. (від монгольського до маньчжурського завоювання)
 67. Японія до епохи сьогунату (III – XII ст.)
 68. Основні етапи процесу державної централізації в Північно-Східній Європі у XIV – XV ст.
 69. Зміцнення самодержавства в Московській державі за часів правління Івана IV.
 70. Московська держава в період «Смути» (кінець XVI – початок XVII ст.)
 71. Централізація та бюрократизація державного апарату Росії в першій чверті XVIII ст. Завершення процесу формування абсолютизму.
 72. Державотворчі процеси в Центральній і Південно-Східній Європі (VI – X ст.)
 73. Економічний розвиток Польщі в XIII – XV ст.
 74. Завоювання турками-османами південнослов'янських народів (XIV – XVI ст.) і їх наслідки.
 75. Чехія у складі монархії Габсбургів. Перші спроби реформ.

76. Передісторія, хід та результати Німецької революції в 1918-1919 рр.
77. Османська імперія у XVII – XIX ст.: особливості соціально — економічного розвитку та визрівання кризи.
78. «Революція Мейдзі» і проблеми модернізації Японії в кінці XIX – на поч. XX ст.
79. Фашизація Японії та агресивна зовнішня політика другої половини 30 – поч. 40-х років XX ст.
80. Латинська Америка в міжнародних відносинах 80-90-х років XX – поч. XXI ст.
81. Економічні перетворення в Російській імперії на рубежі XIX- XX ст.: загальні принципи розвитку, особливості і наслідки.
82. Війна північноамериканських колоній за незалежність і утворення США.
83. Реформи «освіченого абсолютизму» у західноєвропейських країнах у 40-х–80-х роках XVIII століття.
84. Основні етапи об'єднання Німеччини та утворення Німецької імперії. О. Бісмарк.
85. Соціальне законодавство у Великій Британії в останній третині XIX - на початку XX століття. Д. Ллойд-Джордж.
86. Утворення військово-політичних союзів наприкінці XIX – на початку XX століття.
87. Політика «холодної війни» у міжнародних відносинах другої половини XX століття.
88. Основні тенденції розвитку держав Центрально-Східної Європи в міжвоєнну добу.
89. Антиавторитарні рухи в країнах Центрально-Східної Європи в 1950–1960-х роках.
90. Політичний ландшафт країн Центрально-Східної Європи у 80 – на початку 90-х рр. XX ст.
91. Європейська література доби Просвітництва: історичні умови, жанри, літературні стилі, постаті.
92. Європейське художнє мистецтво XX – XXI століть: естетика, художні напрямки і стилі, постаті.
93. Фашизм, націонал-соціалізм, іберофашизм наприкінці 1910-1930 рр.: типологічне зіставлення ідеологій, рухів, державних режимів.
94. Об'єднавчі тенденції у національно-визвольному русі Югославських народів у XIX – на початку XX ст.
95. Особливості соціально-економічного і політичного розвитку Євросоюзу наприкінці XX – на початку XXI століття.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Конкурсний бал вступника для здобуття ступеня магістра оцінюється за шкалою від 100 до 200 балів. Вступні випробування відбуваються у формі тестів. Абітурієнт розв'язує 20 тестових завдань.

Результати виконання завдань дозволяють виявити рівень підготовки вступника: 1 рівень (високий): 200-180 балів; 2 рівень (середній): 179-160 балів; 3 рівень (достатній): 159-140 балів; 4 рівень (низький): 139-100 балів.

1 рівень (високий): 200 – 180 балів виставляється вступникам, які в повному обсязі виконали завдання (тестові завдання), продемонстрували обізнаність з усіма поняттями, фактами, термінами; адекватно оперують ними при розв'язанні завдань; виявили творчу самостійність, здатність аналізувати факти, які стосуються наукових проблем. Усі завдання (тестові завдання) розв'язані (виконані) правильно, без помилок.

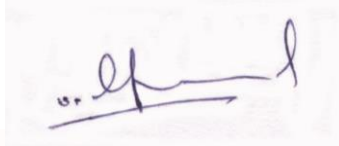
2 рівень (середній): 179 – 160 балів виставляється за умови достатньо повного виконання завдань (тестових завдань). Розв'язання завдань має бути правильним, логічно обґрунтованим, демонструвати творчо-пізнавальні уміння та знання теоретичного матеріалу. Разом з тим, у роботі може бути допущено декілька несуттєвих помилок.

3 рівень (достатній): 159 – 140 балів виставляється за знання, які продемонстровані в неповному обсязі. Вони, зазвичай, носять фрагментарний характер. Теоретичні та фактичні знання відтворюються репродуктивно, без глибокого осмислення, аналізу, порівняння,

узагальнення. Відчувається, що вступник недостатньо обізнаний з матеріалом джерел із навчальної дисципліни та не може критично оцінити наукові факти, явища, ідеї.

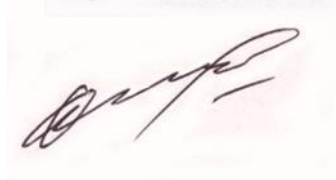
4 рівень (низький): 139 – 100 балів виставляється за неправильну або поверхневу відповідь, яка свідчить про неусвідомленість і нерозуміння поставленого завдання. Літературу з навчальної дисципліни вступник не знає, її понятійно-категоріальним апаратом не володіє. Відповідь засвідчує вкрай низький рівень володіння програмним матеріалом.

Голова фахової атестаційної комісії

Ярослав ЯРОШ

Відповідальний секретар
приймальної комісії

Олег ДИКИЙ

